

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Rozbor trestné činnosti v zemích Koruny české v
16. a 17. století dle knih smolných a černých**

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Rozbor trestné činnosti v zemích Koruny české v
16. a 17. století dle knih smolných a černých**

Vypracoval: Tomáš Sitař
Studijní program: Právo a právní věda
Obor: Právo

Příslušné oborové pracoviště: Katedra právních dějin
Vedoucí práce: JUDr. Vilém Knoll, Ph.D.
Pracoviště vedoucího práce: Katedra právních dějin

Vypracováno v Plzni, 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Plzni dne 15.03. 2018

Podpis:

Poděkování

Tímto děkuji svému vedoucímu diplomové práce panu JUDr. Vilému Knollovi, Ph.D., za cenné rady a připomínky a za náměty k výběru vhodné literatury, bez kterých by tato práce vznikala mnohem složitěji.

Obsah

Úvod.....	1
1 Obecná část.....	3
1.1 Země Koruny české.....	3
1.1.1 Vývoj ve vztahu ke státu stavovskému.....	3
1.1.2 Stavovský stát.....	4
1.1.2.1 Stavby šlechtické.....	5
1.1.2.2 Stav městský.....	5
1.2 Hrdelní soudnictví.....	7
1.2.1 Mechanismus soudnictví.....	7
1.2.2 Výslechové metody.....	8
1.2.3 Katovské řemeslo.....	8
1.3 Smolné knihy.....	10
2 Praktická část.....	12
2.1 Metodika výzkumu.....	12
2.1.1 Metody klasifikace.....	12
2.1.1.1 Práva městská Království českého.....	13
2.1.1.2 Klasifikace Karla Malého.....	14
2.1.1.3 Zločinnost a bezpráví – Jindřich Francek.....	15
2.1.2 Výsledná metodika a klasifikace trestných činů.....	16
2.2 Trestná činnost v Dobrušce.....	21
2.2.1 Záznamy trestné činnosti v Dobrušce.....	21
2.2.1.1 Trestné činy jednotlivců a skupin.....	23
2.2.1.2 Trestné činy mužů a žen.....	24
2.2.2 Tresty.....	25
2.2.3 Zhodnocení.....	26
2.3 Trestná činnost v Chlumci nad Cidlinou.....	28
2.3.1 Záznamy trestné činnosti v Chlumci.....	28
2.3.1.1 Trestné činy jednotlivců a skupin.....	30
2.3.1.2 Trestné činy mužů a žen.....	31
2.3.2 Tresty.....	32
2.3.3 Zhodnocení.....	33
2.4 Trestná činnost v Kutné Hoře.....	34
2.4.1 Záznamy trestné činnosti v Kutné Hoře.....	34
2.4.1.1 Trestné činy jednotlivců a skupin.....	35
2.4.1.2 Trestné činy mužů a žen.....	37
2.4.2 Tresty.....	38
2.4.3 Zhodnocení.....	39
2.5 Trestná činnost v Pardubicích.....	41
2.5.1 Záznamy trestné činnosti v Pardubicích.....	41
2.5.1.1 Trestné činy jednotlivců a skupin.....	43
2.5.1.2 Trestné činy mužů a žen.....	44
2.5.2 Tresty.....	44
2.5.3 Zhodnocení.....	46
2.6 Trestná činnost v Rokycanech.....	47
2.6.1 Záznamy trestné činnosti v Rokycanech.....	47
2.6.1.1 Trestné činy jednotlivců a skupin.....	49
2.6.1.2 Trestné činy mužů a žen.....	50
2.6.2 Tresty.....	50
2.6.3 Zhodnocení.....	51
2.7 Trestná činnost ve Velké Bíteši.....	52

2.7.1	Trestné činy.....	52
2.7.1.1	Trestné činy jednotlivců a skupin.....	54
2.7.1.2	Trestné činy mužů a žen.....	55
2.7.2	Tresty.....	56
2.7.3	Zhodnocení.....	57
3	Statistická část.....	58
3.1	Porovnání kriminality regionů.....	58
3.1.1	Porovnání trestné činnosti.....	58
3.1.2	Porovnání trestné činnosti mužů, žen a skupin.....	59
3.1.3	Porovnání trestů.....	60
	Závěr.....	62
	Cizojazyčné resumé.....	65
	Seznam pramenů a literatury.....	66
	Přílohy.....	69

Úvod

Přečtením této diplomové práce se dozvíte, jak ve městech, k nimž zkoumané smolné knihy patří, vypadala trestná činnost, jaká delikvence převládala a která naopak nebyla zastoupena vůbec. V práci je také popisováno, jak místní soud k delikvenci přistupoval, zejména z hlediska přísnosti trestů, ale také zda vycházel z pramenů práva a zda byl ve svém rozhodování nezávislý. Nad rámec trestné činnosti samotné, je v práci rozebírán i rozdíl mezi kriminalitou mužů a žen a také kriminalitou jednotlivých pachatelů a skupin. Nakonec jsou všechna města porovnávána mezi sebou. To vše na základě rozboru smolných knih, které jsou v této práci užity.

Cílů této práce je více. Dílčím cílem je zejména získání relevantních údajů ze záznamů smolných knih, aby mohly být užity k následnému vyhodnocení hlavního cíle – tím je rozbor trestné činnosti tak, jak je popsán v předchozím odstavci. Důvodem k provedení této analýzy je zejména nízká pozornost věnovaná tomuto tématu v literatuře, která pouze suše cituje známá fakta, která by bylo užitečné ověřit a podpořit skutečnými dobovými prameny. Podružným cílem je pak zjištění, zda byla dobová společnost skutečně tak krutá a nemilosrdná, jak je v literatuře často popisováno, a také, což je spíše osobní cíl, prohloubení znalosti historického trestního práva.

Tato diplomová práce je rozdělena do tří částí, z nichž první krátce pojednává o vývoji uspořádání společnosti, vývoji městského soudnictví a o hrdelním soudnictví jako takovém, neboť přehled tohoto vývoje napomáhá celistvějšímu pochopení složitých novověkých vztahů. Část druhá se zabývá studiem smolných knih, kterých bylo pro tuto práci vybráno šest tak, aby pokryly svým rozsahem co možná nejširší oblast království, dále se zabývá také metodikou, kterou bylo nezbytné k tomuto studiu vytvořit, a obsahuje vyhodnocení následných zjištění. Třetí část je věnována statistickému srovnání měst, které je nezbytné k nalezení odpovědí na některé otázky ohledně regionálního působení práva a rozdílů v přístupu soudů jednotlivých měst ke kriminalitě.

Z formálního hlediska doznala práce od projektu drobných změn. Vzhledem k rozsahu některých kapitol byl původní projekt rozšířen a doplněn o některé nové podkapitoly, aby práce zůstala přehledná. Zároveň byly některé

názvy těchto kapitol pozměněny, aby lépe vyjadřovaly svůj obsah. Dále byly z první části práce vypuštěny podkapitoly, týkající se trestných činů a sankcí, neboť jsou popisovány průběžně v druhé části věnované výzkumu, a obsahem by byly duplicitní, ale téma i obsah diplomové práce, v projektu stanovené, byly zachovány. Dalším podstatným rozhodnutím ohledně formy je užití grafů v textu. Tato práce vychází z velkého množství statistik, a proto byly pro přehlednost grafy včleněny do odpovídajících kapitol.

1 Obecná část

1.1 Země Koruny české

Země Koruny české jsou historický státní útvar, který se v průběhu dějin vyskytoval na našem území. Jeho přesné hranice ale není možné vytyčit bez upřesnění zamýšleného období, neboť se hranice v průběhu času výrazně hýbaly podle toho, zda seděl na trůně silný král, který dokázal prosadit svoji vůli, či král slabý, který se nechal ovlivnit svým okolím či v horším případě ustoupil jinému státnímu celku.

Poprvé byl pojem země Koruny české použit v pramenech z roku 1322¹, avšak za první dokument, významný z pohledu práva, lze považovat až inkorporační listiny Karla IV. z let 1348 a 1355, jimiž se staly země, jichž se listiny týkaly, součástí většího celku², zvaného Corona Regni Bohemiae³.

Ačkoli formální vznik je popsán výše, počátky materiálního vzniku lze pozorovat i v mnoha předchozích staletích. Již v dobách rozkvětu Velkomoravské říše docházelo k formování územních celků, které postupným připojováním daly zemím Koruny české výslednou formu. Nejednalo se však o poklidný vývoj, nýbrž o období plná mocenských pří, nezřídka končících i smrtí panovníka. Ze státoprávního hlediska lze pak říci, že země Koruny české zanikly až v roce 1918 vznikem Československé republiky.

1.1.1 Vývoj ve vztahu ke státu stavovskému

Země Koruny České prošly za dobu své existence několika režimy vlády, dokonce prošly i poměrně významným obdobím, kdy v čele státu nikdo nestál. Jedním z těchto zřízení, kterým si Koruna prošla, byl stavovský stát. Jeho existenci můžeme datovat přibližně od konce husitského hnutí až do roku 1620, kdy byly stavy v bitvě na Bílé Hoře 8. listopadu poraženy panovníkem a byl nastolen absolutismus.

Základní prvky stavovského uspořádání se ale formovaly i dříve. První významnější úkazy můžeme sledovat již ve 13. století. Zejména za vlády Přemysla Otakara II. došlo k událostem, které spojily šlechtu v celek, tzv. zemské obce.

1 ADAMOVÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2015. s. 40.

2 VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. s. 49.

3 HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. [2. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. s. 21.

Dalším důležitým milníkem bylo již zmíněné období husitské. Důvody jeho nástupu jsou velmi dobře shrnuty v díle autorů L. Vojáčka, K. Schelleho a V. Knolla:

„Docházelo k poklesu cen zemědělských produktů a současně k nárůstu cen řemeslnických výrobků. Tento pohyb cen způsobil jednak pokles odbytu výrobků a zboží a jednak vedl ke zhoršení sociálních poměrů, a to zejména poddaných. Svůj vliv sehrála také rozsáhlá morová epidemie, která se kolem poloviny století prohnala celým kontinentem. Došlo tak k prohlubování diferenciaci společnosti a rostlo i sociální napětí na všech úrovních. Ke konci 14. století pak dochází k pauperizaci, tedy ke snižování ekonomické úrovně (chudnutí) velké části společnosti, a to včetně části šlechty.“⁴

Nespokojenost obyvatel vedla k podnícení revoluce, která otrásla samotnými základy státu a rozkolísala váhy moci, do té doby rozložené hlavně mezi panovníkem a šlechtou, směrem k městům. Bohužel mezi Husity začaly panovat rozkoly ohledně budoucího směřování státu. Umírněnější část předpokládala, že husitský převrat bude pouze dočasný a na trůn bude usazen řádně volený panovník, zatímco radikálové panovníka nechtěli v podstatě vůbec či s pouhou reprezentativní funkcí.

Šlechty se hnutí dotklo také, ztratila část moci. Nelze však říci, že v husitské době nehrála roli žádnou. Zejména v počátcích hnutí sehrála významnou roli z hlediska šíření husitského smýšlení. Ani šlechtě se posléze rozkol nevyhnul, a tak nám začaly krystalizovat dva stavy, vzniklé z nižší a vyšší šlechty.

Vnitřní rozkol a nákladnost tak rozsáhlého hnutí nakonec vedly ke snaze dojít kompromisu s možným panovníkem, jak se také po nesnadném vyjednávání stalo, což vedlo ke vzniku stavovského státu.

1.1.2 Stavovský stát

Trestná činnost 16. a 17. století, již se tato diplomová práce na následujících stranách zabývá, spadá převážně právě do období stavovství. Jak již bylo nastíněno v předchozí podkapitole, toto období se výrazně vymyká dosavadnímu státnímu uspořádání. Vývoj, který mu předcházel, přinesl mnohé změny, jež vedly ke krystalizaci stavovského uspořádání, a zasloužil se o probuzení stavovské identity a uvědomění si své síly, již nyní sjednocené stavy začaly plně aplikovat na panovníka za účelem dosažení svých zájmů.

⁴ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. s. 43.

Bavíme-li se o stavovském období, je nezbytné definovat stavy, jež v tomto období figurovaly. Jedná se zejména o stav šlechtický, městský a duchovní. Ten poslední z nich v tomto období aktivně působil pouze na Moravě⁵, v Čechách postrádal většího významu, to ale o prvních dvou říci nelze, proto jsou rozebrány podrobněji v následujících podkapitolách.

1.1.2.1 Stavy šlechtické

Z počátku byl skutečně pouze jeden šlechtický stav. To platilo po stránce právní, ale nikoli po té faktické. Uvnitř šlechty panovalo napětí a postupně vedlo k separování šlechty vyšší a šlechty nižší. Nejednalo se o okamžitý úkon, který by vytyčil milník existenci celistvé šlechty, a tedy vznik následných dvou stavů, ale o pozvolný proces stupňujícího se napětí, mezi nižší a vyšší vrstvou, do té doby navenek jednotného stavu.

Zásadní vývoj představovala až husitská revoluce. Vyšší šlechta vždy upřednostňovala řešení situace pro ni nejvýhodnější, takže stranila tomu, kdo jí momentálně vyhovoval. Zajímavější situace se rýsovala v kruzích šlechty nižší. Ta do husitské revoluce vstoupila značně roztržštěná, což jí znemožňovalo silněji oponovat ostatním stavům. Za Václava IV. však došlo k mírnému zlepšení, které odstartovalo pozvolné formování ucelenější nižší šlechty, která začala v pozdější fázi revoluce vyšší šlechtě mocensky konkurovat a obsazovat významná úřední místa svými zástupci. V době stavovské se na tom mnoho nezměnilo, konkurování a tím vzniklé spory trvaly nadále. Až roku 1501 došlo k právnímu vzniku samostatného panského stavu, odděleného od stavu rytířského. Napětí mezi těmito stavy začalo postupně opadat, což jim umožnilo stanout v silnější opozici vůči měšťům. Tato změna je podstatná zejména z toho důvodu, že vyústila v částečnou autonomii měst, a to zejména v oblasti soudnictví⁶.

1.1.2.2 Stav městský

Města se stala centrem moci v době husitské. Do té doby poměrně nevýrazný stav se nyní začal formovat vytvářením takzvaných městských svazů. Ty zastávaly důležité funkce státního aparátu a substituovaly rozhodování o některých záležitostech, jež náleželo v předchozích obdobích panovníkovi.

5 HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. [2. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. s. 85.

6 Podrobněji rozebráno In: ADAMOVÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny země Koruny české*. Praha: Paseka, 2015. s. 92–94 a 125–127.

Nejvyšším orgánem byly stále sněmy, na kterých nyní měla města trvalé zastoupení a převzala hlavně regionální funkci⁷. Nejvýrazněji se projevovala města Praha a Tábor, což byla hlavní centra dvou větví husitů. Husité Táborského městského svazu, kteří odmítali panovníka v čele státu, vytvořili vlastní funkční správu, do které se zapojovala okolní města. Praha představovala centrum mírnější části, Pražský městský svaz předpokládal návrat ke zřízení s panovníkem v čele, jeho správa vykonávala tedy funkci s vědomím dočasnosti. Přesto se však zasadila o změny, které hodlala i po usazení nového panovníka na trůn prosadit, a to zejména silnější postavení měst při rozhodování o státních záležitostech⁸.

Tyto změny opravdu prosazeny byly, zejména již výše zmíněná autonomie rozhodování ve věcech měšťanstva a soudnictví. Nejednalo se ale o konečné vítězství měst, od konce 15. století musela o svá práva opět bojovat a zejména po potlačení povstání stavů roku 1547 došlo k výrazným omezením. Hlavně v oblasti hospodářství, soudní autonomie však zůstala zachována⁹.

7 VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. s. 45.

8 Podrobněji rozebráno In: HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. [2. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. s. 75–80.

9 Podrobněji rozebráno In: ADAMOVÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny země Koruny české*. Praha: Paseka, 2015. s. 132–144.

1.2 Hrdelní soudnictví

Vývoj hrdelního soudnictví výrazně probíhal již od 13. století, k nejdůležitějším událostem však došlo v předhusitské době, kdy Jan Lucemburský vydal listiny, ve kterých udělil městům hrdelní pravomoc. Postupně se v průběhu let vytvořila síť měst s hrdelní pravomocí. Soudy královských měst byly poměrně samostatné, zato soudy v poddanských městech byly závislé na místní vrchnosti, což se projevilo i na rozsudcích¹⁰.

1.2.1 Mechanismus soudnictví

Dobové soudnictví bylo pevně spjata se společenským postavením pachatele. Pokud byla osoba vážená, bylo pravděpodobné, že jí bude trest přinejmenším zmírněn. Aby situace byla ještě komplikovanější, jak bylo zmíněno výše, do procesů zasahovala také vrchnost, což výborně dokumentuje popisovaný případ zbíhání poddaných v kapitole 2.3 *Trestná činnost v Chlumci nad Cidlinou*.

Běžně byl pachatel trestného činu nejprve vzat do vězení, kde čekal, až soud započne. V závislosti na závažnosti provinění byly někdy užity již ve vězení zpřísnující opatření. Například byl pachatel vsazen do klády a spoután řetězy¹¹.

Soudu předsedala městská rada. Ta jako celek i rozhodovala, avšak nezúčastňovala se v plném počtu výslechů – k těm byla vždy vyslána pouze část. Během rozhodování o vině a trestu rada vycházela z dobových pramenů práva. Primárně bylo užito městské právo, to však nepokrývalo veškeré oblasti práva, a bylo tedy podporováno ustanoveními zemského práva. Nad rámec těchto psaných pramenů využívali soudci i obyčeje a volné uvážení a také se řídili přáním vrchnosti, pokud měla na řízení zájem¹².

Řízení se kromě rady účastnily i dvě další důležité osoby. První osobou byl kat – o kterém pojednává jiná podkapitola – a druhou písař. Z pohledu moderního badatele lze písaře označit za nejpodstatnější osobu v celém řízení, neboť úlohou písaře bylo zaznamenat průběhy výslechů, ortely rady a v mnoha případech i další informace, zejména výsledky exekucí, které se od ortelu někdy lišily, jelikož například zasáhla vrchnost a trest byl zmírněn. Písař vše zapisoval do takzvaných smolných či černých knih, z nichž nyní vychází tato práce.

10 FRANCEK, Jindřich a Tomáš ŠIMEK. Hrdelní soudnictví českých zemí. Zámorsk: Státní oblastní archiv, 1995. s. 15.

11 OBERPFALCER, František. Vyznání na mučidlech: texty ze starých knih černých, jinak smolných. Praha: F. Borový, 1937. Stezky. s. 40.

12 FRANCEK, Jindřich. Chlumecké hrdelní příběhy. Praha: Paseka, 1993. s. 36.

Samotný proces pak probíhal následovně: pachatel byl předveden před radu a tázán ohledně činu. V případě neuspokojivých odpovědí, byl podroben prvnímu kolu mučení, během něhož mohl být též dotazován, poté byl opět odveden do vězení, kde čekal na další mučení a tento cyklus se několikrát opakoval¹³.

1.2.2 Výslechové metody

Výslech probíhal formou mučení – tortury. Pachatel byl podroben různým mučičím nástrojům, někdy i vícekrát a se stupňující intenzitou utrpení. Existovaly i případy, kdy osoba podrobena mučení nebyla, například pro méně závažné delikty či pokud se přimluvila vrchnost za svého poddaného, těch však bylo minimum.

Běžnou metodou tortury byl „žebřík“. Pachatel byl skutečně přivázán ke konstrukci nikoli nepodobné žebříku a po ní v určité poloze posouván, což vedlo k vykloubení končetin a nesnesitelné bolesti. Někdy byl při tom vyslýchaný i pálen. Jindy byl pachatel vyzdvižen ke stropu za spoutané ruce a na nohy mu bylo věšeno závaží, což vedlo například k praskání kloubů. Takovéto výslechy se mohly opakovat i několik dní po sobě¹⁴. Velmi často byl pachatel také „dán do kozla“, obvykle se jednalo až o následné mučení, nikoli první fázi.

Tortura měla i zákonné mechanismy, aby nemohl být svévolně mučen každý, kdykoli si rada usmyslela. Městská práva například upravovala věkovou hranici, pod kterou nebylo možné pachatele mučit. Dále byla tortura omezena na trestné činy, za které byl stanoven trest smrti. Existují ale i případy, kdy vůbec na torturu nedošlo, za nejnižší stupeň tortury bylo považováno už vsazení do vězení, či přivedení do mučírny a někdy samotný psychický nátlak stačil, aby se pachatel přiznal ke spáchaným trestným činům¹⁵. Později byla tortura a její stupně systematizovány Tereziánským zákoníkem, avšak ten se datací neslučuje s náplní této práce, a proto není podrobněji popsán.

1.2.3 Katovské řemeslo

Katovské řemeslo bylo výhodou, ale zároveň prokletím. Kat byl nezbytnou součástí trestního práva, jelikož prováděl tortury a následné exekuce, bylo to

13 OBERPFALCER, František. Vyznání na mučidlech: texty ze starých knih černých, jinak smolných. Praha: F. Borový, 1937. Stezky. s. 45.

14 Tamtéž. s. 44.

15 ŠINDELÁŘ, Vladimír. Cesta na popraviště: příběhy z českých zemí. V Praze: XYZ, 2012. s. 48–51.

lukrativní povolání a každý úkon si kat, vědom si své důležitosti, nechal náležitě zaplatit. Druhou stranou tohoto povolání byl pohled společnosti na osobu kata. Kati byli označováni za snižené lidi a pouhý kontakt s ním znamenal škodu na cti, pokud by danou osobu někdo s katem spatřil. Přesto byl kat ve městech tolerován, v některých případech i tajně vyhledáván. Kromě své nepostradatelné funkce v trestním řízení byl často užíván k odstranění uhynulé městské zvěře, ale i mnohem horším pracem, jako bylo například čišťení latrín. Kat měl však ještě jednu velmi důležitou funkci. Díky dovednostem získaným praktikováním tortury, z něj byl i schopný léčitel znalý anatomie, což byla nedocenitelná dovednost, a místní obyvatelstvo ji nezdřídka vyhledávalo¹⁶.

16 SOKOL, Petr a Jan HAJŠMAN. Po stopách plzeňské spravedlnosti: historie a topografie hrdelního soudnictví. V Domažlicích: Nakladatelství Českého lesa, 2010. s. 46–48.

1.3 Smolné knihy

Smolné knihy slouží jako hodnotný pramen poznání historie trestního práva na našem území. Obsahují záznamy výsledků podezřelých osob a udílených trestů odsouzených pachatelů a v mnoha případech krom samotného stručného záznamu obsahují i detailní zápis průběhu celého procesu.

Z něj je možné vyčíst nejen, co pachatel spáchal – ten obvykle vlivem důmyslného mučení vyradil vše, co věděl –, ale také činy jeho spolupachatelů a podrobnosti k jejich identifikaci. Je vhodné zmínit, že ne všichni pachatelé byli mučení podrobeni. Menší část z nich se přiznala dobrovolně, čímž si ušetřila mnoho trápení a zapisovateli mnoho inkoustu, neboť nezřídka byli pachatelé pro jistotu trápeni vícekrát, několik dní po sobě, aby se vyšetřovatel ujistil, že prozradili opravdu vše a že řekli pravdu.

Preciznost výslechových metod v nemalém množství případů, vyvažovaly ledabylé zápisky osob, vedoucích záznamy. Obecně, záznamy z raného užívání smolných knih byly stručnější a často obsahovaly pouze nástin na pár řádků, který identifikoval osobu, přibližně shrnul, co učinila a jak byla potrestána.

„Nejprve vyznala, že jest ten prach dala Škeroupový a kázala jí, aby jej dala Vlkovi z Vocmanic v pivě vypít, že dlouho živ nebude. A ten prach že jest měla od Doležalky z Břesky. A tak jest na tom umřela.“¹⁷

Pro statistické účely byly záznamy dále komplikovány poetickým laděním zápisů, kdy písař namísto běžných výrazů mnohdy užíval květnatá synonyma, která ponechávají prostor spíše fantazii, než vědeckému bádání – „[...]Jest pro ten oučinek přivázána“¹⁸.

Pozdější záznamy doznaly značných změn jak po stránce formální, tak obsahové. Velice podstatnou změnou byl rozsah záznamu, kdy písař sepsal veškeré činy přesně. U krádeží například jaké množství či hodnota byly zcizeny, u vražd zase jakým způsobem byly uskutečněny. Neméně podstatnou změnou bylo zformování jakési šablony. Nelze říci, že by skutečně šablona pro zápis existovala, nicméně styl zápisu byl v rámci knihy značně sjednocen a stal se mnohem přehlednějším.

17 ŠTARHA, Ivan a Antonín VERBÍK, ed. Smolná kniha velkobítešská: 1556-1636. Brno: Blok, 1973. Ad fontes. s. 119.

18 Na první pohled se může zdát jasné, že se jedná o oběšení, ale vzhledem ke spáchaným skutkům lze uvažovat i uvázání k hranici a upálení. In: *Knihy černá nebo smolná královského svobodného města Rokycan z let 1573-1630 s přílohou pozdějších čarodějnických procesů*. 2. vyd. Rokycany: Státní okresní archiv, 1994. Ad fontes. s. 4.

Nejdůležitější roli hrál lidský faktor. Přestože v obecné rovině se záznamy stávaly s délkou užívání smolných knih propracovanější, ze všeho nejvíce záleželo na písaři samotném, jak se tohoto úkonu zhostí. V mnoha případech je zřejmé, že záznamy byly sepsány až dodatečně a po obsahové stránce strádají – v některých případech nebyly ani dopsány, případně nebyly uvedeny podstatné údaje jako je výměra trestu či kdy byl čin spáchán. V jiných případech jim to ale bylo naopak ku prospěchu – písař mohl opravit chyby a škrtaná místa a úhledně list přepsat.

Bohužel zub času číhá všude a ani těmto knihám se nevyhnul. Většina knih byla ztracena v průběhu dějin, ať již z příčin přirozených, či lidskou dopomocí a ani dochované knihy nejsou časem netknuty – některé jsou částečně poškozeny, což se projevilo v nečitelnosti záznamů či jejich částí.

V této práci je celkem užito šest smolných knih, z měst Dobrušky, Chlumce nad Cidlinou, Kutné hory, Pardubic, Rokycan a Velké Bíteše. Ani tyto knihy se nedochovaly kompletně, přesto obsahují dostatečně rozsáhlý soubor záznamů, aby přinesly alespoň rámcový pohled na dobovou trestnou činnost a posloužily k porovnání kriminality v zemích Království českého, což je také náplní této práce.

2 Praktická část

2.1 Metodika výzkumu

Zkoumání historických pramenů přináší mnohá úskalí. V první řadě byly texty psány odlišným jazykem, a ačkoli se staročeština tolik neliší od češtiny moderní, rozdíly ve větné skladbě a některých jevech slovní zásoby představují překážku na cestě za poznáním. V případě právních dokumentů se k tomu přidávají mnohé další faktory, jak z oblasti čistě právní, tak i sociální, ekonomické, ale i mnohých dalších odvětví.

Studiu smolných knih se věnovalo již mnoho autorů. Všichni však narazili na základní problém – rozdílnou klasifikaci dobové a moderní trestné činnosti. Zločinnost obecně vychází ze společnosti a jen ta určuje, co za trestné považováno bude a co nikoli. Dobová společnost byla silně ovlivněna náboženstvím a zároveň existovala v rámci diametrálně odlišného státního a sociálního uspořádání, kde na trůně seděl panovník, který vládl celému království, s ním se neúnavně přela privilegovaná šlechtická vrstva, bojující za udržení svého statusu, a tomuto dění přihlíželi prostí poddaní, kterým nezbylo než doufat, že na ně nedopadne hněv jedné či druhé strany.

2.1.1 Metody klasifikace

První kategorizaci trestných činů přinesl Miroslav Stieber, ta však nebyla dobře přijata, neboť nebyla úplná a nevycházela z dobových institutů trestního práva. Celistvou klasifikaci poskytl až Karel Malý, v roce 1979. Tato klasifikace vychází zejména z ustanovení zemského zřízení a městského zákoníku Pavla Kristiána z Koldína. Následně přišel s klasifikací Jaroslav Pánek – ta rozdělovala trestné činy do více menších, a tedy přehlednějších kategorií –, byl však kritizován za přenesení klasifikace zločinnosti z mladší doby¹⁹.

Rozbor trestné činnosti v této práci je postaven zejména na základech klasifikace K. Malého, kterou popsal ve své knize *Trestní právo v Čechách v 15. – 16. století*²⁰, a porovnáván přímo s *Právy městskými Království českého*²¹. Tyto dvě knihy jsou navíc doplněny postřehy z *Velkých dějin zemí Koruny české*²² od Jindřicha Francka a další průběžně citovanou literaturou.

19 FRANCEK, Jindřich. Velké dějiny zemí Koruny české. Praha: Paseka, 2011. s. 98.

20 MALÝ, Karel. Trestní právo v Čechách v 15.–16. století. Praha: Universita Karlova, 1979.

21 MALÝ, Karel. Práva městská Království českého: edice s komentářem. V Praze:, 2013.

22 FRANCEK, Jindřich. Velké dějiny zemí Koruny české. Praha: Paseka, 2011.

2.1.1.1 Práva městská Království českého

Jedná se o kodifikaci, která navazuje na úpravu městského práva od mistra Brikcího, již sepsal právník Pavel Kristián z Koldína roku 1579, proto se také mnohdy zkráceně označuje za Koldínův zákoník. I z dnešního pohledu se jedná o velmi pokrokovou právní úpravu, která dovršila vývoj městských práv a až na dílčí novelizace vydržela v neměnném stavu v platnosti do 18. století²³.

Vnitřní členění je obsáhlé a jednotlivým oblastem práva je vyčleněn samostatný oddíl. Oddíly jsou sestaveny v pořadí od obecných ustanovení až ke konkrétním institutům, tato logika je však místy narušena, neboť některé instituty zasahují do více oblastí, a jsou roztroušeny napříč zákoníkem. Jiné instituty, ač z pohledu současného by se daly zařadit do kategorie jediné, jsou také roztrženy do několika odlišných kategorií, což práci se zákoníkem značně znesnadňuje.

Část kodifikace, věnovaná trestnímu právu, se dělí do jedenácti oddílů, které na první pohled kategorizují trestné činy dle chráněného zájmu, avšak některé činy těmito kategoriím zcela neodpovídají. Výborným dokladem těchto anomálií je trestný čin žhářství, kterému je věnován celý jeden oddíl a po kterém je i tento oddíl pojmenován, přesto v něm není o činu žhářství ani zmínka – zabývá se pouze neúmyslným požárem a osobou pachatele žhářství, přitom žhářství samotné se nachází na konci předchozího oddílu s názvem „Výtržnosti“. Takovýchto anomálií zákoník obsahuje více.

Trestné činy zapsané ve smolných knihách, rozebírané v této práci, spadají z již zmíněných jedenácti oddílů do šesti. Těmi jsou: „*Krádež a zlodějství*“, „*O úmyslných škodách a neúmyslném ublížení druhým*“, „*Přestupky proti řádu a právu*“, „*Různé přestupky a zavinění*“, „*Výtržnosti*“ a „*Žhářství*“²⁴. Tyto oddíly pokrývají pouhých 33 ze 43 rozdílných trestných činů, které byly v záznamech smolných knih souzeny, ostatní v zákoníku přímo upraveny nejsou, nicméně nelze vyloučit, že některé z nich spadají do těchto jedenácti oddílů také, jelikož mnohá ustanovení jsou sepsána poměrně obecně či obsahují pouhý demonstrativní výčet, čehož je výmluvným příkladem ustanovení Q. V.

Toto ustanovení se povrchově dotýká prohřešků hlavně z oblasti sexuální, obsaženo je ale také „ožralství“. Zmíněnými sexuálními trestnými činy jsou pak

23 MALÝ, Karel. Práva městská Království českého: edice s komentářem. V Praze: Karolinum, 2013. s. 11–12.

24 V *Právech městských* jsou názvy psány staročeštinou, zde jsou uvedeny, pro zjednodušení a též zkrácení, přepisy v češtině novodobé. Význam nadpisů zůstal zachován.

smilstvo a cizoložství, které jsou upraveny a konkrétně zmíněny i v jiných ustanoveních – je tedy jasné, že s nimi autor počítá –, mezi další takto upravené patří bigamie, znásilnění či incest²⁵. To samé však nelze říci o prostituci či sodomii, které se ve smolných knihách objevují, a přesto nejsou přímo v *Právech městských* zmíněny. Ustanovení Q. V. by je mohlo obsáhnout a velice pravděpodobně je to i Koldínovým záměrem: některá ustanovení ponechal volnější, čímž vytvořil zadní vrátka pro eventuality, na které zákon nepamatuje přímo, tudíž zařazení těchto trestných činů zůstává nejasné. To je patrné z následujícího úryvku ustanovení Q. V.

„Jeden každý při svém dobrém svědomí má to opatřiti, aby zjeví hříchové, jakožto cizoložstva, smilstva, ožralstva i jiné všelijaké nestydatosti, kteréž jsou proti všemohoucímu Pánu Bohu, v svém domě a obydlí svým skutečně přetrhoval, a sám sobě se dobře chovaje, v svém obydlí nic toho nedopouštěl [...]“²⁶

Z důvodu nedostatečného postižení celého rozsahu rozmanitých trestných činů je sama o sobě tato klasifikace nevhodná, navíc její systém trpí zvláštními anomáliemi, na které bylo poukázáno výše, proto byla použita jako podpůrná²⁷.

2.1.1.2 Klasifikace Karla Malého

Karel Malý, je právník a historik, specializující se na historické právo, zejména oblast trestní. Zasloužil se o jednu z prvních, ale hlavně o první ucelenou klasifikaci trestního práva raného novověku, která brala v potaz mechanismy společnosti a nepokoušela se historické právo směřovat s právní úpravou mnohem pozdější.

V publikaci, kde se této klasifikaci věnuje, rozdělil trestné činy do základních pěti kategorií, jimiž jsou „delikty proti ideologii a základům feudálního státu“, „delikty proti právnímu řádu“, „delikty proti vlastnictví“, „delikty proti životu“ a „delikty proti osobním právům“²⁸. Jádrem práce je samozřejmě rozbor této klasifikace, což se projevuje negativně na detailnosti popisu jednotlivých trestných činů, neboť některým není věnováno mnoho slov,

25 Artikuly Koldínova zákoníku – Cizoložství: M. XXIX, M. XL; Bigamie: M. XL; Incest: N. I; Smilstvo: M. XXX, N. II; Znásilnění: M. XXXL

26 MALÝ, Karel. *Práva městská Království českého: edice s komentářem*. V Praze: Karolinum, 2013. s. 310.

27 Tuto publikaci vydal K. Malý a kolektiv, k zamezení možnosti záměny či nesrozumitelnosti referencí, je v textu tato publikace označována za „Koldínův zákoník“ či „Práva městská“. Kde se bude pojednávat o názoru K. Malého či o jeho klasifikaci, je myšlena publikace již se zabývá následující kapitola, není-li v textu výslovně uveden jiný význam.

28 MALÝ, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15.-16. století*. Praha: Universita Karlova, 1979.

což opět částečně ztížilo vytvoření celistvé klasifikace. Z celkového počtu 43 jedinečných trestných činů obsah podrobněji pokrývá pouhých 32. Ostatní jsou zmíněny pouze okrajově či nejsou zmíněny vůbec. Na druhou stranu se v publikaci věnuje i některým trestným činům, které zase nejsou upraveny v Koldínově zákoníku, a ty dále rozvádí a konfrontuje s jinými dobovými prameny práva.

Mezi takové patří například zákaz držení ručnic, který je upraven Zřízením o ručnicích²⁹, nebo také trestný čin hraní her, u kterého poukazuje na prameny právní úpravy³⁰ a jejich nedostatky – podstata tohoto činu totiž není v *Právech městských* řešena vůbec a obecné předpisy z této oblasti jen okrajově³¹. Dalším činem, který není postižen Koldínovým zákoníkem a kterému se K. Malý věnuje, je pytláctví. Poukazuje na roztržitost úpravy a velký význam obyčejů v této oblasti, zároveň shrnuje běžné tresty za tento zločin udílené³². Tato publikace je proto vhodná materie, neboť doplňuje mezery *Práv městských*. Přesto ani v kombinaci se zákoníkem, nepostačuje k úplnému zařazení všech podstat skutků, neboť jak sám autor v úvodu píše, přes veškeré snahy není rozbor kompletní³³.

2.1.1.3 Zločinnost a bezpráví – Jindřich Francek

Jindřich Francek je historik, který se též věnuje historickému trestnímu právu. Zasloužil se o vznik obsáhlé knihy z tematické řady *Velkých dějin zemí Koruny české* s podtitulem *Zločin a bezpráví*³⁴, ve které se, mimo jiné, věnuje trestné činnosti ve sledovaném údobí, a k jejímu detailnímu rozboru užívá myšlenek nejen K. Malého, ale i mnoha dalších autorů, kteří na tomto poli k objasnění zločinnosti přispěli. Výsledkem je rozbor širší škály kriminality, než jakou se zabývají jednotlivé studie, a zároveň náhled na jednotlivé instituty popsany z více pohledů.

Nad rámec trestných činů definovaných a klasifikovaných v *Právech městských* a Karlem Malým se věnuje také například prostituci – kterou Malý sice

29 MALÝ, Karel. Trestní právo v Čechách v 15.–16. století. Praha: Universita Karlova, 1979. s. 109

30 Autor v publikaci odkazuje pouze na *Zemská zřízení království českého* z roku 1549 (artikul K. 32.), komparací jsem došel k závěru, že úprava v *Obnoveném zřízení zemském* (artikul L. XXXIV.) byla pravděpodobně přejata s jedinou úpravou, to jest vypuštěním adresátů v podobě stavů.

31 MALÝ, Karel. Trestní právo v Čechách v 15.–16. století. Praha, 1979. s. 152.

32 Tamtéž. s. 120.

33 Tamtéž. s. 8.

34 FRANCEK, Jindřich. Velké dějiny zemí Koruny české. Praha: Paseka, 2011.

klasifikuje, její rozbor a sankce však nepřináší – či zbíhání poddaných, které není ve výše uvedených dílech vůbec zmíněno, ačkoli se ve smolných knihách vyskytuje.

Je podstatné zmínit, že Francek v této knize neusiluje o rozřazení zločinů do kategorií dle jejich významu pro společnost, nýbrž o jejich vystižení či rozbor jejich právní podstaty a společenského vnímání. Proto je vhodný zejména jako doplněk k materii výše zmíněné, v případech, kdy oblast upravuje nedostatečně, či dokonce vůbec.

2.1.2 Výsledná metodika a klasifikace trestných činů

Je patrné, že problematika třídění trestné činnosti není jednoznačně vyřešena a názory na ni se různí. K zachycení kompletní škály zjištěné zločinnosti bylo nezbytné využít nad rámec metod klasifikace výše i definice z dobových kodifikací práva, zejména *Zřízení zemské království českého*³⁵ z roku 1549, *Obnovené Právo a Zřízení Zemské dědičného království Českého*³⁶, *Práva městská*³⁷ a *Práva městská Království českého*, kterým byla věnována celá jedna podkapitola na předchozích stranách. Důvodem nutnosti využít všechny tyto zdroje, ačkoli obě dvojice upravují stejnou oblast práva, je interval dvou staletí, jímž se tato práce zabývá, neboť část skutků se stala za platnosti úpravy starší a část za úpravy novější.

Tabulka 1 je kompletní seznam trestných činů, které soud ve smolných knihách řešil společně s rozřazením do kategorií dle *Práv městských* a K. Malého. Vzhledem k délce názvů jednotlivých kategorií, které by vedly k nepřehlednosti obsahu, jsou v tabulce použita zástupná písmena, pro která je tabulka opatřena vysvětlující legendou. Ze stejných úsporných důvodů byly zkráceny názvy trestných činů „čarodějnictví“ za „čáry“.

Dále je z *tabulky 1* zřejmé, které činy nejsou upraveny jen v jedné z publikací – jsou označeny prázdným polem se žlutým odstínem – a které nejsou upraveny vůbec, neboť ty jsou sice též označeny žlutým polem, to je však doplněno slovem „neupraveno“. Trestné činy, které byly upraveny a seříděny, jsou pak označeny velkým písmenem, či malým „x“ – o tom níže. Klasifikované

35 JIREČEK, Hermenegild. Codex juris bohemicus. Praga, 1882.

36 JIREČEK, Hermenegild. Obnovené právo a zřízení Zemské dědičného království Českého: Verneuerte Landes-Ordnung des Erb-Königreichs Böhmen : 1627. Praha: F. Tempský, 1888.

37 BRIKČÍ Z LICKA, Matěj, JIREČEK, Hermenegild a Josef JIREČEK, ed. M. Brikčího z Licka Práva městská. Praha: Nákladem Právnické jednoty, 1880.

trestné činy nebyly vždy ve smolných knihách uvedeny ve stejném znění, které je uvedeno v tabulce, přesto u nich – dle záznamu a definic některého z výše uvedených zdrojů – nebylo nejmenších pochyb, o které činy se jedná, a tak byly identifikovány a ve statistickém zhodnocení zaznamenány.

S jedním deliktem nastal opačný problém. Je sice popsán stejně ve všech smolných knihách, zato se vymyká zařazení obou klasifikací – je jím křivé svědectví. K. Malý pojednává o křivém svědectví ve své novější publikaci³⁸, kde se zabývá jeho právní úpravou³⁹ a zároveň čin zařazuje do oblasti ustanovení sloužících k ochraně soudního řízení, z čehož lze usoudit, s přihlédnutím k jeho klasifikaci, že se jedná o delikt proti právnímu řádu, neboť ostatní kategorie ho nevystihují. Městské právo o něm hovoří v sekci, která je věnována přímo přísahám, slibům a závazkům, je tedy upraveno mimo trestní právo.

Složitější situace nastala u trestných činů označených „x“. Tyto činy nebyly – kromě „vypálení městečka“ – ve smolných knihách, ani použité literatuře výslovně takto rozlišeny, přesto v nich existovaly rozdíly jak ve způsobu spáchání, tak v trestní sazbě a proto byly v této práci ponechány jako samostatný druh skutku. Do této skupiny patří zejména čarodějnictví. Dle způsobu spáchání je čarodějnictví ve zkoumaných smolných knihách rozdělitelné do podkategorií na travičství, žhářství, týrání zvířat a neškodné čarování.

O který čin se jedná, bylo možné vyčíst ze zápisu. Travičství vypadalo například takto: „*Vyznala, že kočky slepé, psy slepé a zuby jedovaté, to jest na prach sušila a rtuť živou mezi to dávaly. A nejprv Janovi Sanikovi vypítí daly, že se rozpukl.*“⁴⁰, v případě týrání zvířat se často podobal tomuto: „*Kravám cizím že škodila, na cesty vylévajíc vodu vařenou s kořením z vratice obojí: černobejle, visalku a z Matky Boží kříže.*“⁴¹, či bylo v zápise uvedeno „kouření koním“, či jakémukoli jinému zvířeti. Tyto činy mnoho prostoru pochybnostem o jejich podstatě neponechaly. Jiná situace nastala u deliktu čarodějněho žhářství.

38 MALÝ, Karel. Tři studie o trestním právu v českých zemích v 17. a v první polovině 18. století. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3269-8. s. 89.

39 Křivé svědectví je upraveno v Zřízení zemském (1549) artikulem S. 8. a D. XV. v Obnoveném zřízení, které je doplněno artikulem C. LXII o svědectví posla. Obě úpravy jsou vyjma doplňku po významové stránce stejné, neobsahuje však trest. V Koldínově zákoníku, v artikulu J. XXXIX, je za tento čin stanoveno vytržení jazyka týlem.

40 ŠTARHA, Ivan a Antonín VERBÍK, ed. Smolná kniha velkobítešská: 1556–1636. Brno: Blok, 1973. Ad fontes. s. 101.

41 Kniha černá nebo smolná královského svobodného města Rokycan z let 1573–1630 s přílohou pozdějších čarodějnických procesů. 2. vyd. Rokycany: Státní okresní archiv, 1994. s. 13.

Ten se vyskytl v záznamech pouze jednou, není tedy s čím porovnat, jak vypadala běžná formulace a zda se vůbec jednalo o samostatně definovatelnou kategorii, či šlo pouze o snahu vystihnout v zápise objektivní stránku tohoto konkrétního jedinečného činu, čemuž by i nasvědčoval fakt, že kodexy o něm nehovoří. K rozboru smolné knihy z Kutné Hory, která čin obsahuje, byla užita regesta, která, ač neobsahují kompletní záznam, byla sepsána s vysokou mírou pečlivosti a obsahují ze všech smolných knih, vybraných v této práci, nejvíce záznamů. Přesná definice v nich obsažená je i bez zápisu písaře velice výmluvná: „Čarováním napomáhala k založení ohně v domě svého zaměstnavatele“⁴².

Poslední podkategorií čarování, jsou čáry v tabulce označené jako neškodné. Vskutku se jednalo spíše o symbolické rituály, které nikomu nezpůsobily žádnou újmu a byly stíhány převážně proto, že čarodějnictví bylo obecně trestné a že bylo pácháno v souběhu s jinými trestnými činy, než pro svoji reálnou nebezpečnost, a jsou také trestány mírněji, jak výborně dokládá jeden ze záznamů pardubické smolné knihy: „Kázala mi, abych pohltila muškát, a abych jej celej zase vysrala a potom stroužíc jej, abych jej jemu dala vypítí v pivě. A tak jsem všecko udělala“⁴³. V záznamu je dále výslovně uvedeno, že se jedná o čarování a že se uděluje milost v podobě šatlavy, což se výrazně vymyká běžné trestní sazbě, která se ve smolných knihách vyskytuje, a zrovna tak právní úpravě.

V této práci jsou uvedeny pouze čtyři podkategorie čarování, neboť v záznamech studovaných smolných knih se jiné nevyskytly. Jak však uvádí L. Petráňová ve své publikaci, která se problematikou čarování ve smolných knihách důkladně zabývá, čarování nabíralo rozličných forem⁴⁴, jež se lišily region od regionu podle toho, jak se znalosti předávaly⁴⁵.

Skutky, které jsou v tabulce označeny jako „neupravené“, nejsou zmíněny v městském právu ani klasifikovány K. Malým, přesto nelze říci, že by nebyly upraveny nikde. Francek například rozebírá zbíhání poddaných a popisuje jak

42 BISINGEROVÁ, Marie a Zdeněk BISINGER. Kutnohorský manuál práva útrpného: (Smolná kniha) : 1521–1571. Kutná Hora: Okresní archiv v Kutné Hoře, 1987. Práce z okresního archivu v Kutné Hoře. s. 80.

43 BIČÍK, Zdeněk, ed. Knihy smolné. Hradec Králové: Kruh, 1969. s. 45.

44 Doklady praktik lidové magie ve smolných knihách. Petráňová, Lydia. In: TARCALOVÁ, Ludmila. Magie a náboženství: [sborník příspěvků z konference karpatologické komise pro lidové obyčejy MKKK konané na Velehradě v roce 1997]. Uherské Hradiště: Slováké muzeum, 1997. Studie (Slováké muzeum). s. 50

45 DÜLMEN, Richard van. Kultura a každodenní život v raném novověku (16.–18. století). Praha: Argo, 2006. Každodenní život, sv. 3. s. 82.

rozličné důvody, tak právní úpravy na ně reagující⁴⁶. Ve zkoumaném období je tato oblast trestního práva postižena Zemskými zřízeními a jak v úpravě novější, tak starší, je opět tento delikt postižen velmi podobně. Z kategorií, které K. Malý ve své klasifikaci rozeznává, připadá tento čin nejpravděpodobněji také do deliktů proti právnímu řádu.

Po zvážení všech faktů uvedených v celé kapitole 4 byla vytvořena nová klasifikace. *Tabulka 1* je rozdělena do sedmi samostatných polí: „*delikty náboženské a politické*“, „*delikty majetkové*“, „*delikty proti osobním právům*“, „*delikty proti právnímu řádu*“, „*delikty proti životu a zdraví*“, „*delikty sexuální*“ a „*žhářství*“. Kategorie deliktů majetkových, proti osobním právům a proti životu a zdraví, mluví samy za sebe. Ostatní kategorie zasluhují vysvětlení.

Kategorie ideologických deliktů byla u K. Malého částečně zachována pod názvem „*delikty náboženské a politické*“, přesto byla pojata odlišně – mnoho činů se v záznamech nevyskytlo vůbec, zejména ty vůči majestátu, proto byla tato kategorie pojata spíše z hlediska náboženského nežli státoprávního. Lze namítat, že delikty čarodějnictví pokrývají více kategorií a že například zasahují do deliktů proti životu a zdraví, avšak jejich podstata toliko netkví v následku, jako ve způsobu spáchání a chráněném zájmu. Stojí tedy na stejném základu jako kacířství a rouhání – církevním monopolu moci v oblasti nadpřirozena a víry⁴⁷. Toto je patrné například z pojetí nadpřirozených událostí, kterými je církevní historie protkána důkladně⁴⁸. Je na ně poukazováno jako důkaz legitimacy a opodstatněnosti víry. V případech, které tomu odporují, jsou pachatelé diskreditováni – často označením za posedlé – a trestáni⁴⁹.

Většina deliktů proti právnímu řádu je také výmluvná již podle názvu a vyplývá z nich, že primárně se potýkají s právním řádem. Již o poznání méně jasné může být zařazení her o peníze. Z povahy činu se však nejedná o majetkový delikt a ničí soukromá práva nejsou porušena. Zákon se však snaží tyto hry potlačovat z důvodu častých úrazů vlivem podvádění a z tohoto důvodu byly zařazeny do kategorie činů ohrožujících řád.

46 FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2011. s. 130–131.

47 DÜLMEN, Richard van. *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.–18. století)*. Praha: Argo, 2006. *Každodenní život*, sv. 3. s. 79–80.

48 SCHMITT, Jean-Claude. *Revenanti: živí a mrtví ve středověké společnosti*. Praha: Argo, 2002. *Každodenní život*. ISBN 80-720-3455-3. s. 94–94.

49 GRIGULEVIČ, Iosif Romual'dovič. *Dějiny inkvizice: (13.–20. století)*. 2. přeprac. vyd. Praha: Svoboda, 1982. s. 137–142.

Sexuální delikty byly vyčleněny do samostatné kategorie, neboť ačkoli se jedná skutečně o delikty proti osobním právům, jak uvádí K. Malý, zároveň se jedná o delikty náboženské a politické, což dokazují i ustanovení městského práva, která označují tuto kategorii trestných činů za směřující proti náboženské čistotě⁵⁰. Jiný pohled na sexuální delikvenci přináší Čechura, který dokládá, že běžné chápání těchto trestných činů nebylo tak přísné. Předmanželský sex, tedy smilstvo, byl považován za normální a neznamenal automaticky trestní sankce⁵¹. Opačným případem je znásilnění, jež zasahuje do trestných činů proti životu a zdraví a bylo přísně trestáno. Nelze tedy svědomitě všechny sexuální činy včlenit do jedné z těchto skupin, a zrovna tak, vzhledem k podobné podstatě těchto činů, je nevhodné je separovat.

Poslední kategorií je žhářství. Tento trestný čin byl záměrně ponechán samostatně, neboť opět zasahuje do více kategorií. K. Malý tento delikt řadí do činů proti vlastnictví, což je naprosto v pořádku, nicméně žhářství má i druhou rovinu – v době kdy drtivá většina staveb byla postavena ze dřeva, se jednalo o čin ohrožující celé město. Význam tohoto zločinu dokládá i samotný Koldínův zákoník, kde je mu vyčleněna celá samostatná sekce, z čehož lze usuzovat, že si toho byl autor vědom a snažil se takto závažnost tohoto činu podtrhnout.

50 Artikul Q. V. in: MALÝ, Karel. Práva městská Království českého: edice s komentářem. V Praze: Karolinum, 2013. s. 310.

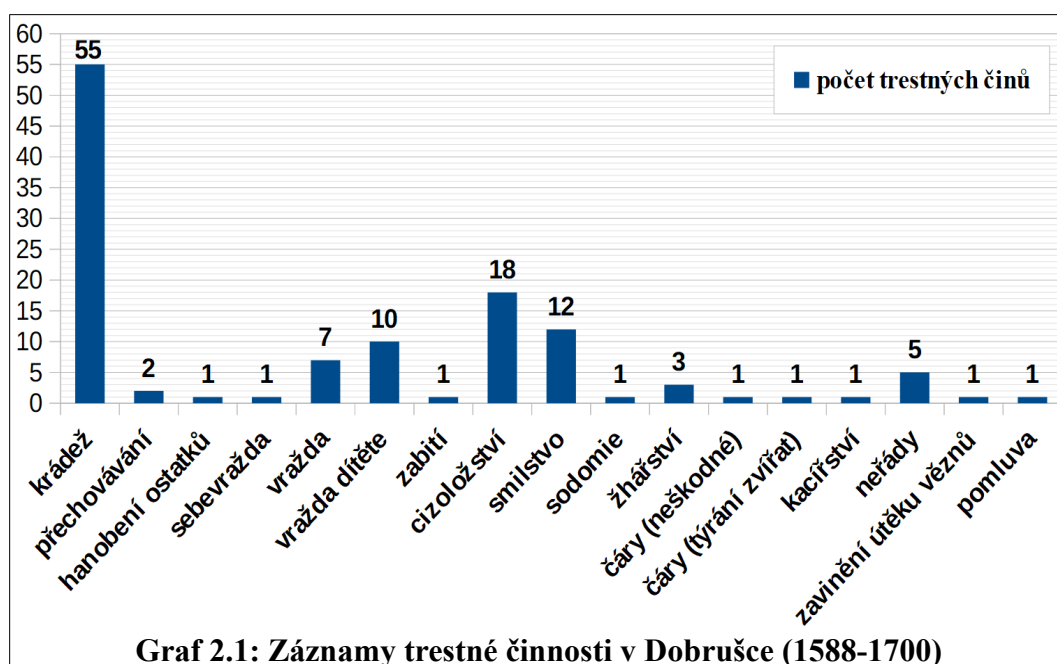
51 ČECHURA, Jaroslav. Kriminalita a každodennost v raném novověku: jižní Čechy 1650-1770. Praha: Argo, 2008. Každodenní život. s. 104–136.

2.2 Trestná činnost v Dobrušce

Dobruška je město ležící v Čechách nedaleko polských hranic a přibližně 50 kilometrů od Pardubic. Jedná se o nejseverněji položené město zkoumané v této práci a společně s Chlumcem nad Cidlinou, Kutnou Horou a Pardubicemi poslouží k porovnání zločinnosti a přístupu k ní v těchto sousedících regionech.

Záznamy smolné knihy Dobrušky se částečně dochovaly, avšak roku 1565 došlo k požáru a údaje před rokem 1588 byly ztraceny. Ani záznamy z druhé poloviny 17. století nejsou kompletní, neboť písař psal na volné listy a do knihy je bohužel mnohdy nezakládal⁵².

2.2.1 Záznamy trestné činnosti v Dobrušce

Graf 2.1: Záznamy trestné činnosti v Dobrušce (1588-1700)

Rozpětí trestných činů v regionu Dobrušky je poměrně malé. Od roku 1588 do roku 1700 se v záznamech smolné knihy dochovalo 121 zápisů, které tvoří 17 rozdílných trestných činů.

Z grafu 2.1 je patrné, že v oblasti převládají majetkové trestné činy⁵³, zejména krádeže, a jejich podíl tvoří téměř polovinu z celkového počtu záznamů. Majetkovou kriminalitu v Dobrušce lze řadit spíše k drobnější, neboť se často jednalo o pouhý jeden čin a v případech, kdy bylo činů více, byla celková škoda stále nepatrná – často byla zcizena pouze pšenice či mléko.

52 Podrobněji popsáno in: LÁNY, Emil Pavel. Knihy Smolné založené léta 1588. Liberec, 1947. Obrazy ze staročeského soudnictví. s. 7-9.

53 Pojmem přechovávání je v grafu 5.1 myšleno přechovávání kradeného zboží.

Druhými v pořadí četnosti jsou trestné činy sexuální. Cizoložství, tedy nemanželský sex, je v Dobrušce hojně zastoupeno, následováno smilstvem. Některé případy dokazují, že odolat nebylo jednoduché, následující ukázka až hraničí s moderním pojetím sexuálního obtěžování: „*Přiznal se, že jest se dopustil skutku zlého s Annou, kteráž za ním běhala a jeho k tomu měla a za ním do jeho domu chodila tak, že před ní pokoje míti nemohl*“⁵⁴. V drtivé většině případů se však jednalo o akt zcela dobrovolný.

Další nejvyšší hodnotou jsou vraždy dětí. Ty souvisí s vysokým počtem sexuálních činů, neboť se ženy snažily svých nechtěných ratolestí zbavit. „*Proti přikázání Pána Boha všemohoucího, že jest smilnila a plod potratila. Pročež jiným k vejstraze metlami z města vymrskána býti měla*“⁵⁵. V některých případech tak činily i z návodu muže: „*Potom když poznal, že jsem tlustá, prosil mě, abych když to dítě budu míti, abych je zabila neb zardousila a potom zakopala a já ho v tom uposlechla*“⁵⁶. Existují ale i případy, kdy ženy potratily přirozeně, přesto byly odsouzeny, neboť dokazování nebylo jednoduché a tvrzení, že potrat byl přirozený – či že žena sama dítě nezabila – u soudu nezřídka zaznívalo⁵⁷.

Za žhářství v Dobrušce mnoho souzených nebylo, malé množství je však vykompenzováno kvantitou škod těchto pár pachatelů: „*[...] vyznal, že jsou s bratrem zapálili v Přepýších třikrát, krčmy, Laštovičkovy, protože ho chtěl jednou Laštovička uprati, a v jednom domě že položili voheň v kuchyni a když hořelo, že se díval z Čánky. Item, že zapálili v Černilově [...]*“⁵⁸.

Čarodějnictví⁵⁹ se Dobrušce téměř vyhnulo. V záznamech není blíže specifikováno, co zvířatům spolupachatelé učinili. V případě druhého trestného činu čarodějnictví jsou záznamy konkrétnější. Šenkýřka měla mýt nádoby ve vývaru z bylin a nalévat do něj poté pivo hostům. „*[...] koření jakési, že vařila, mateřídoušku a hrníčky, do nichž pivo lidem nalévá*“⁶⁰

54 LÁNY, Emil Pavel. *Knihy Smolné založené léta 1588*. Liberec, 1947. *Obrazy ze staročeského soudnictví*. s. 32.

55 Tamtéž. s. 42.

56 Tamtéž. s. 14.

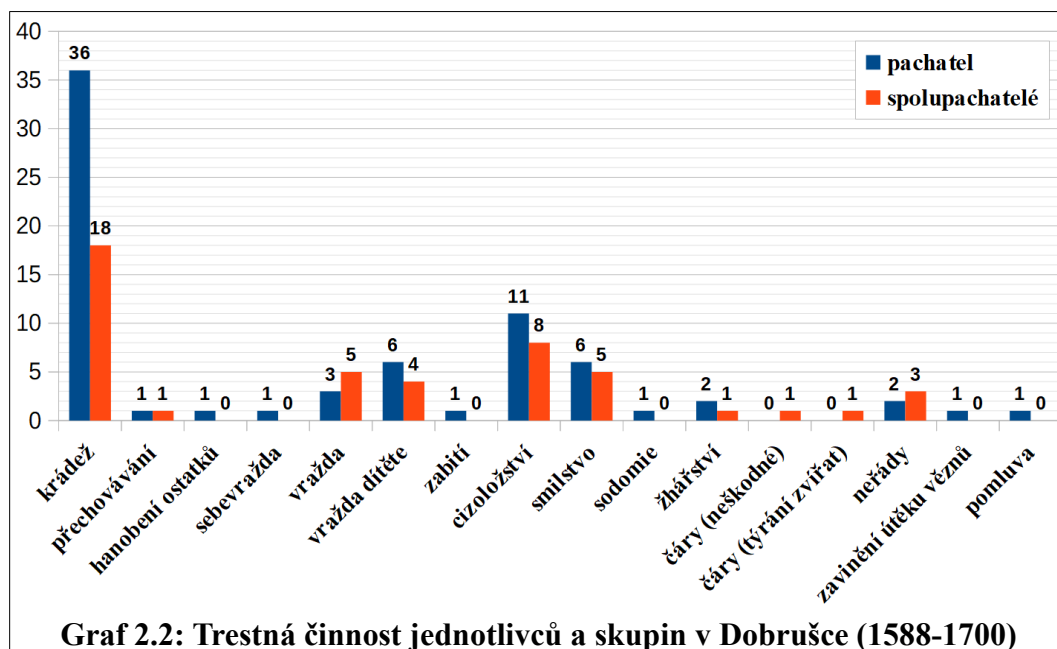
57 Jeden takový případ je dobře zdokumentován, kdy žena zpočátku tvrdí, že za smrt dítěte je odpovědný otec, na trápení však posléze vyzná, že ho sama zavraždila je posléze potrestána. Více in: LÁNY, Emil Pavel. *Knihy Smolné založené léta 1588*. Liberec, 1947. *Obrazy ze staročeského soudnictví*. s. 40-42.

58 V textu jsou popsány i další nemovitosti, které pachatelé – bratři – podpálili. Více in: LÁNY, Emil Pavel. *Knihy Smolné založené léta 1588*. Liberec, 1947. *Obrazy ze staročeského soudnictví*. s. 77.

59 V ilustraci je použit zkrácený pojem „čáry“, jelikož by čarodějnictví bylo nepřiměřeně dlouhé.

60 LÁNY, Emil Pavel. *Knihy Smolné založené léta 1588*. Liberec, 1947. *Obrazy ze staročeského soudnictví*. s. 58.

2.2.1.1 Trestné činy jednotlivců a skupin

Trestná činnost se netýkala pouze jednotlivců, mnohdy ji skupinová kriminalita počtem činů převýšila. Z grafu 2.2 je však patrné, že Dobruška tímto případem není. Z celkového počtu 121 záznamů bylo pouze 47 páčáno v počtu minimálně dvou osob, zatímco samostatně 75.

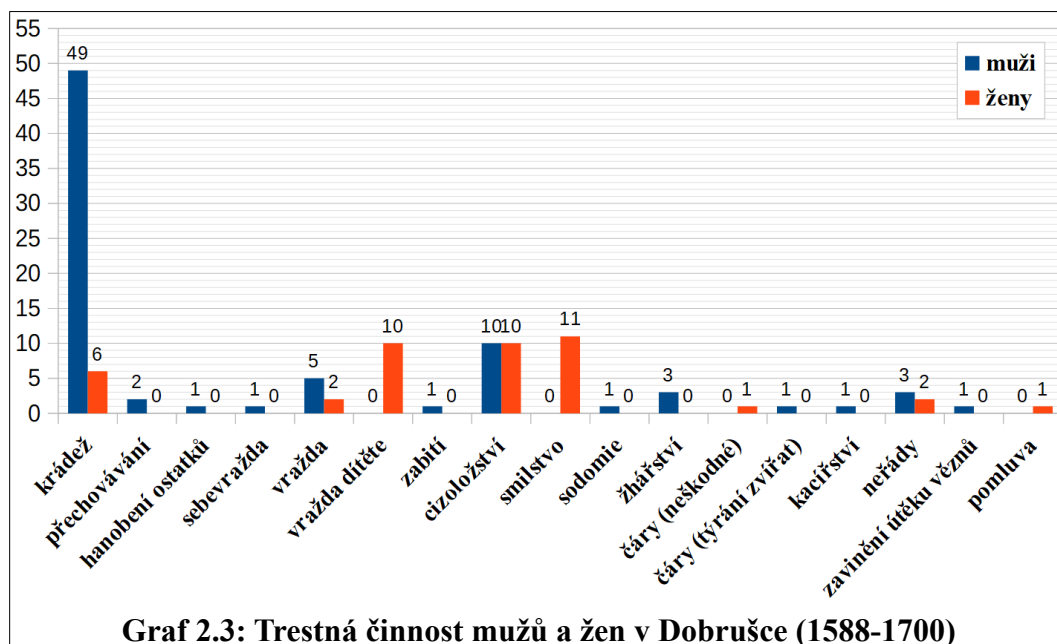
Sečtením činů samostatně páchaných a skupinových vyjde číslo o jeden čin nižší, než jaký je skutečný počet trestných činů. Je to způsobeno tím, že jeden záznam se ve smolné knize nedochoval kompletně a nelze zjistit, kdo za něj byl trestán. Je však zřejmé, že se jednalo o trestný čin smilstva, za který – ač z logiky věci vyplývá, že tento skutek vyžaduje zapojení dvou osob – byl v mnoha případech trestán pouze jeden ze spoluviníků. Nelze tedy s určitostí říci, do které kategorie tento čin spadá. Což dokazují i ostatní identifikované záznamy smilstva, kde v pouhých pěti případech z jedenácti byla druhá osoba trestána nebo alespoň zmíněna. Obdobné platí pro cizoložství. Kuriozitou z této oblasti je hromadný trest pěti ženám za smilstva.

„Když ty ženy a nebo kurvy k ztrestání vedeny budou, ať birič vyvolá, že od tohoto dne ktorej by se víc mužského pohlaví s kteroukoliv osobou smilného hříchu dopustil, tou měrou a nebo hůř nežli tyto osoby ztrestán býti má.“⁶¹

Výrazný rozdíl je při pohledu na graf 2.2 viditelný pouze u krádeže, většina trestných činů je poměrem samostatných a skupinových téměř vyrovnaná.

61 LÁNY, Emil Pavel. *Knihy Smolné založené léta 1588*. Liberec, 1947. *Obrazy ze staročeského soudnictví*. s. 16.

2.2.1.2 Trestné činy mužů a žen

Trestná činnost v Dobrušce je velmi specifická. Ze záznamů ve smolné knize vyplývá, jak je dobře patrné i z *grafu 2.3*, že kriminalita mužů silně převažovala, a navíc se s kriminalitou žen ve většině případů ani nepřekrývala. Ženy spáchaly pouhých 8 rozdílných trestných činů, kdežto muži 14. Jediná kategorie, kde byl trestán stejný počet pachatelů obou pohlaví je trestný čin cizoložství.

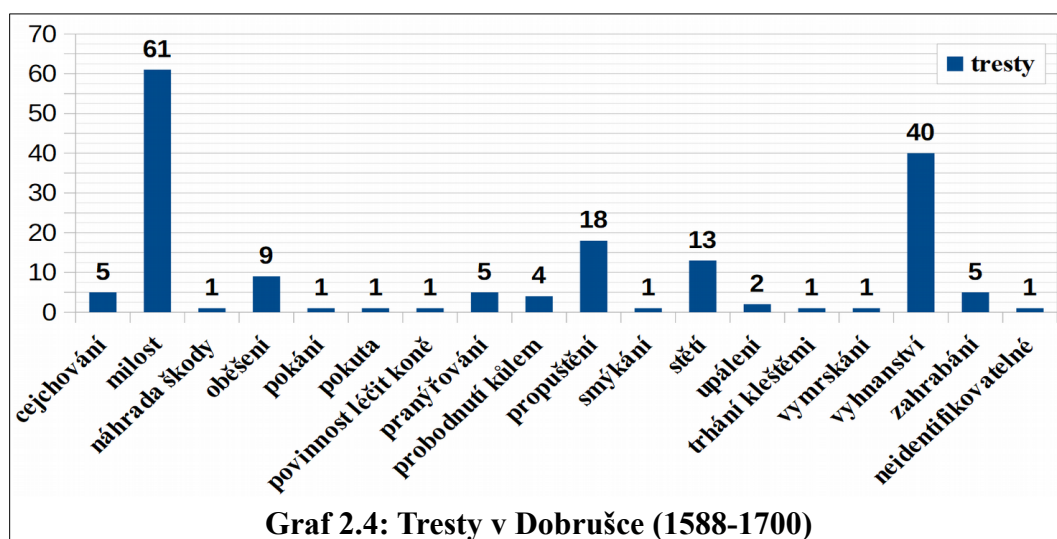
Zajímavým jevem je trestný čin smilstva, za který byly potrestány pouze ženy, což slouží jako názorná ukázka rozdílného dobového pohledu na ženu a muže. V. Bůžek a P. Král ve své knize uvádějí, že panenství bylo považováno hned po lásce k Bohu za nejvyšší ženskou ctnost, proto také byly ženy trestány daleko častěji. Nelze to však chápat absolutně, neboť dále autoři v knize píší, že v případě, kdy mladá dívka začala příliš hrdě dávat najevo pýchu ze svého panenství, bylo to chápáno negativně. Tato negativita pramenila ze dvou příčin. Tou první bylo náboženské chápání pýchy, která se neslučovala s láskou k Bohu a mohla být považována za hřích. Druhá příčina byla mnohem přímočařejší – žena byla ve společnosti chápána hlavně jako matka, nositelka dětí, a měla zajistit muži pokračování rodu, což v případě hrdé panny nebylo možné. Pokud pomineme náboženský faktor, lze ctnost tedy chápat z pohledu běžného života spíše jako přípravu na manželství, než samostatně významný atribut⁶².

62 BŮŽEK, Václav a Pavel KRÁL, ed. *Člověk českého raného novověku*. Praha: Argo, 2007. Každodenní život. ISBN 978-80-7203-694-3. s. 23-25.

Na muže byl v tomto směru pohled odlišný. Samozřejmě s přihlédnutím k prolnutí náboženství s každodenním životem je nemyslitelné, že by mužům bylo smilstvo otevřeně umožněno, je však možné se domnívat, že společnost pohlížela na smilstvo u muže s jistou mírou tiché tolerance, což také ze statistik smolné knihy Dobrušky vyplývá. Tento závěr podporuje i následující úryvek z knihy V. Bůžka a P. Krále: „[...] v případě mužů se podobné chování tolerovalo, či v určitém životním období očekávalo a nepřenášelo jim žádnou újmu na pověsti“⁶³.

Bohužel se z trestné činnosti v Dobrušce dochovalo poměrně malé množství záznamů, což stěžuje hodnocení ostatních trestných činů. Jedinou výjimkou je trestný čin krádeže, který v *grafu 2.3* výrazně vyčnívá, a lze ho považovat spíše za mužskou doménu.

2.2.2 Tresty

Graf 2.4: Tresty v Dobrušce (1588-1700)

Méně závažná kriminalita v Dobrušce se projevuje i na nižší důraznosti jejího trestání, neboť při prvním pohledu na hodnoty *grafu 2.4* je zřejmé, že mučivé či dokonce usmrcující tresty byly aplikovány minimálně. Naopak byly v hojné míře aplikovány tresty vyhnanství a upuštění od potrestání⁶⁴.

Vyhnanství, či vypovězení, je běžně udíleno za drobnou trestnou činnost. V Dobrušce však přistupovali ke kriminalitě velmi mírně a ve dvou případech ho

63 BŮŽEK, Václav a Pavel KRÁL, ed. Člověk českého raného novověku. Praha: Argo, 2007. Každodenní život. ISBN 978-80-7203-694-3. s. 22.

64 Pachatelé trestných činů byli po dopadení uvězněni v šatlavě a drženi ve vazbě až do vydání rozsudku, stejně jako je tomu dnes. Proto lze na pojem propuštění pohlížet dvojím způsobem. Jednak byl trestný čin pachatelům podmíněčně prominut (obvykle pod hrozbou trestu smrtelného) a jednak byl pachatel skutečně propuštěn z vězení na svobodu.

udělili i za vraždu, v jednom případě pachatele dokonce pouze propustili. Vezmeme-li v potaz, že *Práva městská Království českého* za vraždu ukládala stětí⁶⁵, zároveň s faktem, že tato vražda byla souzena roku 1593, kdy by tento zákoník již mnoho let aplikován, je míra benevolence místních soudců podivuhodná⁶⁶.

Milost se může pyšnit 61 záznamy ve smolné knize, nejedná se však o počet pachatelů, jimž byl trest odpuštěn, nýbrž pouze snížen – což ale v konečném důsledku u méně závažných trestných činů k propuštění vedlo. Dokladem funkce milosti je případ, kdy pachatel byl omilostněn i přesto, že byl zloděj recidivista a namísto oběšení či horšího trestu byl pouze sťat.

Dalším dokladem o mírnosti místního trestání a zároveň zajímavostí je trest pokání, o kterém rozhodoval „statečný a urozený rytíř“ bez přičinění soudu, i přesto, že pachatel byl dopraven do šatlavy a fakticky k soudnímu jednání připraven. Šlechtic měl tolik moci, že mu byla soudem dána přednost⁶⁷.

Za zmínku dále stojí trest povinnosti léčit koně, který byl udělen roku 1615. Pachatel měl být trestán za krádeže stětím, avšak díky jeho znalostem zvěrolékařství mu byla uložena obdoba domácího vězení, v podobě povinnosti setrvat na pozemcích majitele koně a starat se o jeho uzdravení a následnou péči a zároveň byl vykázán z města Dobrušky. Lze to považovat za příklad dobové trestní efektivity a možnosti volného uvážení soudce, který je v jistých případech, ačkoli má trest stále spíše funkci odplaty⁶⁸, ochoten trest změnit za účelem dosažení vyššího prospěchu.

2.2.3 Zhodnocení

Dobruška je městem, které se platnému právu částečně vymyká, neboť je trestní odpovědnost řešena velice mírně a pozoruhodně. I přesto zde zločinnost nevzkvétá – až na běžně rozšířené trestné činy sexuální a drobné krádeže žije

65 MALÝ, Karel. *Práva městská Království českého: edice s komentářem*. V Praze: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2117-3. s. 659-660.

66 Částečné vysvětlení lze nalézt v institutu Cti a vnímání společenského mínění. Mnoho trestných činů bylo zmírněno na přímluvu rodiny, sousedů, poškozeného a někdy i místních Pánů. Zejména ve šlechtě, by částečně bylo možné nalézt objasnění, neboť jejich milost je v textech často zmiňována a měla velikou váhu. Pánů je tam však zmíněno několik, lišících se jak rodem, tak sídlem, nelze se tedy domnívat, že by se jednalo o jednoho dobromyslného šlechtice.

67 LÁNY, Emil Pavel. *Knihy Smolné založené léta 1588*. Liberec, 1947. *Obrazy ze staročeského soudnictví*. s. 86-87.

68 MALÝ, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15.–16. století*. Praha: Universita Karlova, 1979, s. 26-27.

obyvatelstvo řádně. Zároveň panstvo o své poddané pečuje a v míře rozumné je ochraňuje tím, že výrazně zasahuje do soudních procesů a polehčuje tresty.

Zjištěné údaje odpovídají výše sepsanému, jejich přesnost však nelze zaručit, neboť jak jsem zmínil na počátku kapitoly, záznamy ve smolné knize mohou být nekompletní, a navíc se jich podstatná část z 16. století nedochovala vůbec. Přesto je nasnadě, že z dobroty obyvatel a jejich pánů pramení i název města – byť ve skutečnosti se jmenuje po šlechtickém rodu, který město založil ve 14. století. Tento rod, Páni z Dobrušky, původně vlastnil hrad Dobruška v Hradišti u Dobřan⁶⁹.

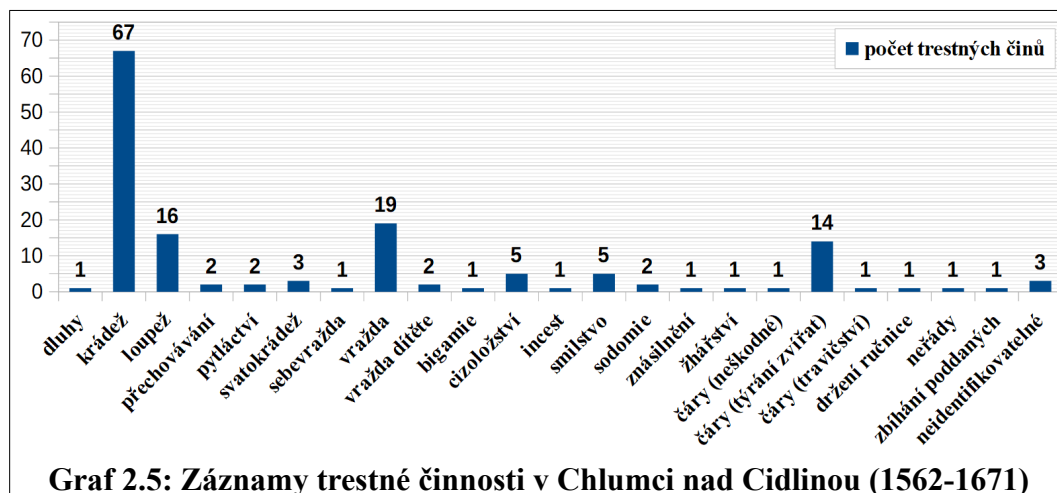
69 PROFOUS, Antonín, Vladimír ŠMILAUER a Jan SVOBODA. Místní jména v Čechách: jejich vznik, pův. význam a změny. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960. s. 367-368.

2.3 Trestná činnost v Chlumci nad Cidlinou

Chlumeck nad Cidlinou leží v Čechách přibližně 40 kilometrů od Pardubic. Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, jedná se o jedno ze čtyř měst, které společně s těmi dalšími poslouží ke statistickému zhodnocení nejen lokální trestné činnosti, ale také porovnání, zda každé město s hrdelní pravomocí k trestné činnosti přistupovalo stejně.

Záznamy smolné knihy se dochovaly od roku 1542 až do roku 1671 a podílelo se na nich mnoho písařů, kteří když zrovna nebyli přítomni, byli zastoupeni například členem rady. To dalo záznamům osobitý styl, který se vlivem častých změn písařů měnil od zápisu k zápisu⁷⁰. Vzhledem k velkým časovým skokům a nízkému průměrnému počtu trestných činů za rok, autor knihy vyvozuje, že se část záznamů nedochovala, čemuž nasvědčují i reference v záznamech, které odkazují na jiné neexistující zápisy⁷¹.

2.3.1 Záznamy trestné činnosti v Chlumci

Graf 2.5: Záznamy trestné činnosti v Chlumci nad Cidlinou (1562-1671)

V Chlumci nad Cidlinou bylo spácháno mnoho rozličných trestných činů, přesto – jak je patrné z grafu 2.5 – je jich většina zastoupena pouze jedním až pěti záznamy. Z celkového počtu nebylo možné identifikovat tři delikty, jejichž zápisy nebyly dochovány a obsahují pouze trest. Zároveň z těchto záznamů, jedenáct skončilo pouhým výsledkem, neboť vina nebyla prokázána. Avšak některým pachatelům soudce neuvěřil ihned, proto nechal provést alespoň výsledk útrpný.

70 FRANCEK, Jindřich. Smolná kniha města Chlumce nad Cidlinou (1562-1671) a jeho hrdelní soudnictví v letech 1542-1671. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích ve spolupráci s Historickým ústavem Akademie věd ČR v Praze a Fakultou filozofickou Univerzity Pardubice, 2014. Východočeský sborník historický. s. 23.

71 Tamtéž. s. 27.

Z tohoto hlediska je zajímavý případ z roku 1637. Pachatel byl vzat do vazby a vyslýchán pro krádeže, loupeže a vraždu. Poškozený trval na podrobení pachatele trápení, aby byly zjištěny všechny činy, čemuž soud vyhověl pod podmínkou, že tento nákladný proces zaplatí, což poškozený učinil⁷². Lze v tomto spatřovat narušení nezávislosti soudu, neboť poškozený aktivně změnil průběh řízení.

Nejvýrazněji se projevují majetkové delikty, které tvoří více než polovinu ze všech 151 činů. Dominují jim krádeže se svými 67 záznamy, následované loupežemi s 16 záznamy. Pachatelé byli trestáni jak právní dikce velela, tedy byli většinou oběšeni. V záznamech se vyskytuje jediný případ majetkové recidivy. Pachatel byl nejprve vyhnán a při opětovném odsouzení sťat.

Ani delikty proti životu a zdraví neskýtají žádná překvapení, přesto počet vražd je v poměru k ostatním činům s počtem 16 záznamů dosti vysoký. Zajímavým se může jevit záznam výslechu pachatele čarodějnictví, krádeže a pokusu o sebevraždu z roku 1596. Soudci si nebyli jistí, jak s tímto pachatelem naložit, proto zkoumali jak prameny práva městského, tak práva zemského. Nakonec však nenalezli jednoznačnou odpověď ani v jednom prameni a rozhodli se pro mírný trest stětí namísto spálení, a to také z toho důvodu, že nahlíželi na sebevraždu jako na polehčující okolnost⁷³.

Sexuálních deliktů v Chlumci nebylo souzeno mnoho, dohromady 15. Tato oblast tedy nevzkvétala. To samé lze říci o žhářství, které se v záznamech vyskytuje pouze jednou.

Výrazněji se projevilo čarodějnictví, které se počtem záznamů vyrovná loupežím. Dominantní formou bylo týrání zvířat a v drtivé většině případů se týkalo koní. Je zde patrné ono předávání vědomostí, jež popisuje Dülmen⁷⁴, neboť za velkou část těchto deliktů stojí skupina z Lužce, popřípadě jeho okolí.

Pořádkové delikty byly páčány minimálně. Trestný čin držení ručnice byl pravděpodobně spojen s přípravou na pytláctví, ale jasné to ze záznamu není a ani za něj pachatel souzen nebyl. Zajímavým je případ zbíhání poddaných. Pachatel

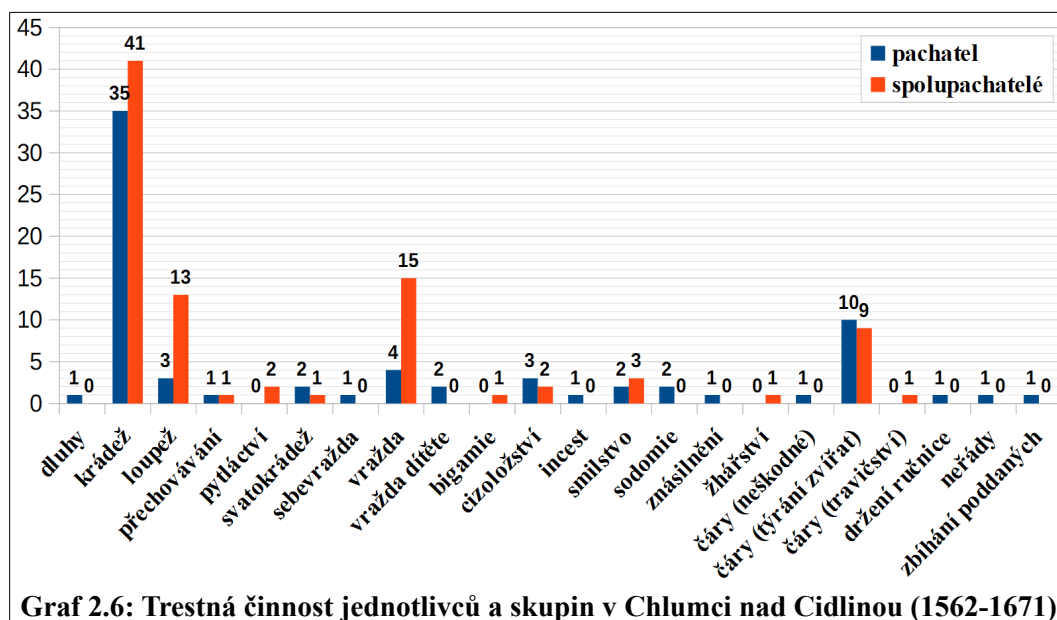
72 FRANCEK, Jindřich. Smolná kniha města Chlumce nad Cidlinou (1562-1671) a jeho hrdelní soudnictví v letech 1542-1671. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích ve spolupráci s Historickým ústavem Akademie věd ČR v Praze a Fakultou filozofickou Univerzity Pardubice, 2014. Východočeský sborník historický. s. 219–222.

73 Tamtéž. s. 79–80.

74 DÜLMEN, Richard van. Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století). Praha: Argo, 2006. Každodenní život, sv. 3. s. 82.

tohoto činu přešel bez svolení k jinému pánovi, neboť původnímu škodil a bál se trestu. Právní úprava této oblasti se nachází v zemském právu a měšť se přímo nedotýkala. Toto dokazuje i tento zápis, neboť se nejedná o soudní řízení jako takové, nýbrž spíše o rozsudek samotného šlechtice, který byl takto zpečetěn.

2.3.1.1 Trestné činy jednotlivců a skupin

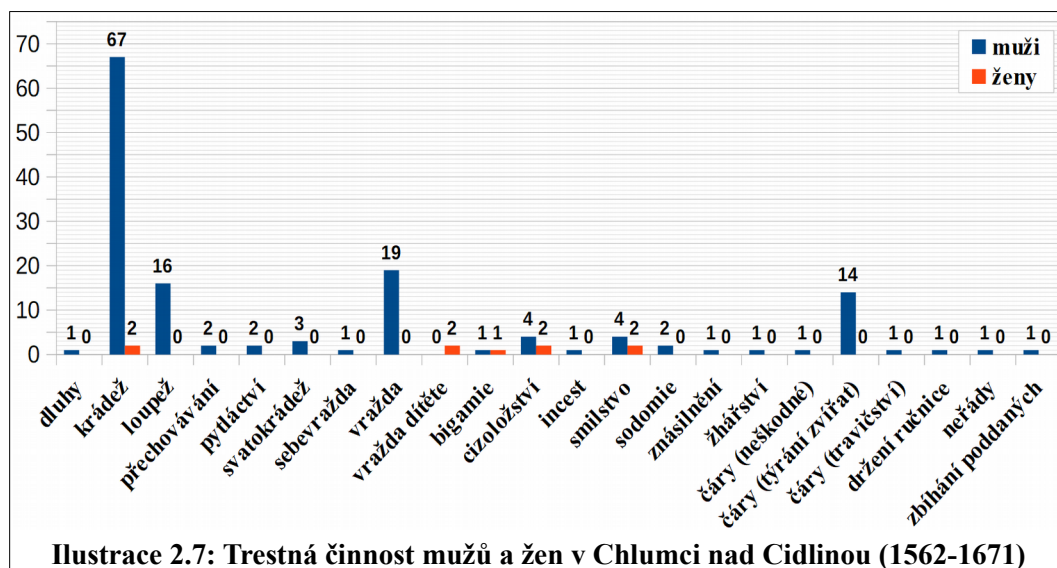
Graf 2.6: Trestná činnost jednotlivců a skupin v Chlumci nad Cidlinou (1562-1671)

V Chlumci převládá skupinová kriminalita. Celkový počet činů páchaných skupinově činí 93 záznamů. Trestné činy páchané jednotlivci poté 74. Dohromady tato čísla tvoří 167 trestných činů, ačkoli záznamů je pouhých 151. Je tomu tak proto, že i u pachatelů, kteří jednali skupinově se vyskytly činy, které páchali samostatně. Nejvyšším počtem spolupachatelů je 11, přičemž z nich byl trestán pouze jeden. Nejúspěšnější pak byl záznam, kde bylo trestáno šest ze šesti spolupachatelů.

U majetkových deliktů převažuje kriminalita skupin. Tento rozdíl sice není tak výrazný u krádeží, zato loupeže byly páchany v drtivé většině skupinově. Z deliktů proti životu a zdraví se nejvýrazněji projevuje trestný čin vraždy, který byl spáchán ve 4 případech z pěti skupinově.

Ostatní delikty nejsou pro své nízké počty k vyvozování závěrů příliš způsobilé, neboť pravděpodobnost nepřesného odhadu je příliš vysoká. Jediná kategorie trestných činů, kterou lze uchopit, je čarování, kde se opět projevuje vzájemné předávání znalostí. a tedy i velký podíl skupinové aktivity, přesto se svými 11 záznamy trestná činnost jednotlivců kriminalitu skupinovou převyšuje, i když je rozdíl minimální.

2.3.1.2 Trestné činy mužů a žen

Trestná činnost mužů na Chlumecku převažuje opravdu výrazně. Zatímco mužů páchajících trestnou činností je 147, žen pouhých 12.

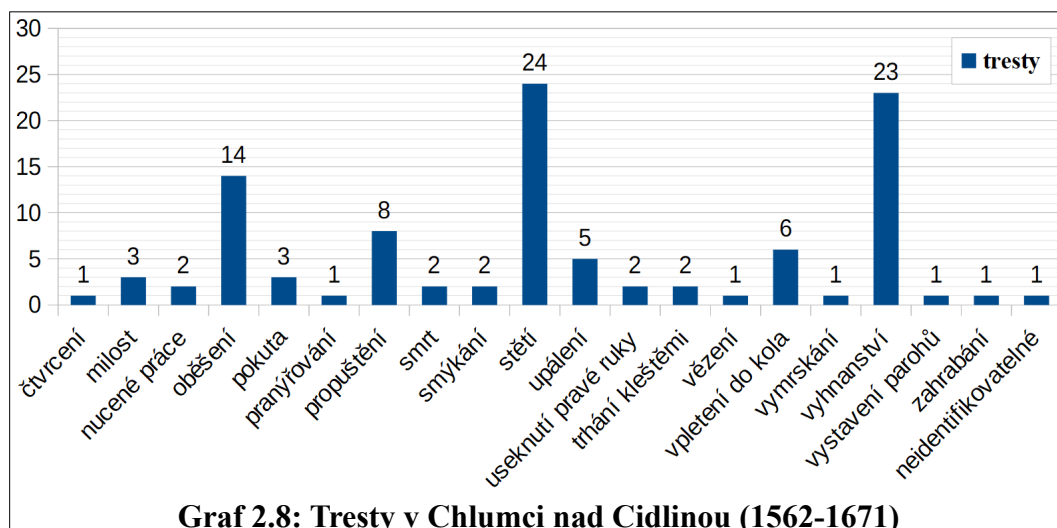
U majetkových deliktů vysoký počet mužských delikventů není neobvyklý, tyto delikty jsou převážně doménou mužů. Role ženy neposkytovala tolik prostoru k páchání této trestné činnosti, neboť muž byl považován za hlavu rodiny, vyřizoval vnější záležitosti a staral se o finanční zabezpečení, kdežto žena měla v zásadě spravovat domácnost, tedy měla na starosti záležitosti vnitřní a byla volností limitována. To, že ženy samotné toto rozdělení respektovaly, dokládá i fakt, že se ženy často v listinách identifikovaly svým rodinným stavem, tedy jako manželky, dcery či vdovy⁷⁵, a také, že dva případy krádeží žen byly páčány po boku jejich manželů či druhů.

Ostatní trestná činnost je statisticky obdobná. Vraždy byly záležitostí mužů, spáchali jich 19. Pouhé dvě ženy se rozhodly usmrtit svoje nechtěné dítě. Zajímavé je, že za sexuální delikty bylo souzeno více mužů než žen. Nejzajímavějším zjištěním je však trestná činnost v oblasti čarování. V Chlumci byli za tento čin souzeni pouze muži, všech 16 případů. Toto rozporuje tradiční představu, že čarodějná kriminalita je páčána pouze ženami, na což je poukazováno často v literatuře, kde se obvykle o mužské kriminalitě v této oblasti vůbec nemluví⁷⁶.

75 BŮŽEK, Václav a Pavel KRÁL, ed. Člověk českého raného novověku. Praha: Argo, 2007. Každodenní život. s. 21–23.

76 Výjimkou je Jindřich Francek, kterého tento fakt při studiu chlumecké smolné knihy také zaujal, a věnoval mu celou podkapitolu ve své publikaci In: FRANCEK, Jindřich. Chlumecké hrdelní příběhy. Praha: Paseka, 1993. ISBN 80-851-9209-8.

2.3.2 Tresty

V Chlumci byly uděleny rozličné tresty. Celkem jich bylo 103. Nízký počet trestů v porovnání s počtem trestných činů je způsoben tím, že mnoho činů bylo páčáno v souběhu a pachatelé byli souzeni za všechny naráz.

Nejvíce byl udílen trest stětí – celkem uložen 24krát –, následovaný vyhnanstvím – 23krát –, a na třetím místě oběšením – 14krát. Většina těchto trestů byla udělena za krádeže, v případě oběšení dokonce všechny. Stětí bylo většinou uděleno v případě, kdy byly krádeže páčány v souběhu s jinými delikty, často s vraždou či loupežemi, ale také čarodějnictvím. Vyhnanství bylo uděleno také převážně za krádeže, v záznamech jsou i případy, kdy bylo uděleno i za pytláctví, sexuální delikty či pořádkové delikty jako jsou neřády. V jednom případě bylo uděleno i za útěk z vězení. Tento čin není nikde klasifikován jako samostatný delikt, ani se nikde samostatně nevyskytl⁷⁷ – vždy doprovázel jiný trestný čin. V případě záznamu z roku 1582 není známo, za co všech devět pachatelů bylo do vězení posláno, na první pohled by se mohlo jevit, že se jednalo o vandrování, neboť je to v textu i zmíněno. Avšak u všech pachatelů je uvedeno i místo bydliště, což tuto teorii značně narušuje⁷⁸.

Je patrné, že kromě těchto běžných trestů byli někteří pachatelé odsouzeni i k trestům mnohem přísnějším, které byly často uděleny najednou. Například oba

⁷⁷ Útěk z vězení je obsaženo ve smolných knihách více, přesto v žádném prameni práva není tento delikt uveden. Je možné, že byl upraven obyčejem, či brán jako obecný delikt proti řádu. Ze záznamů vyplývá že se jednalo spíše o pouhou přitěžující okolnost, a proto v této práci není útěk z vězení samostatně klasifikován.

⁷⁸ FRANCEK, Jindřich. Smolná kniha města Chlumce nad Cidlinou (1562-1671) a jeho hrdelní soudnictví v letech 1542-1671. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích ve spolupráci s Historickým ústavem Akademie věd ČR v Praze a Fakultou filozofickou Univerzity Pardubice, 2014. Východočeský sborník historický. s. 65–66.

tresty smýkání byly uděleny společně s vpletením do kola či useknutí pravé roky bylo spojeno s upálením.

Zajímavým trestem je vystavení jeleního paroží nad hlavou oběšence. Z novodobého hlediska by tento symbol byl pravděpodobně spojován se sexuálními delikty, v tomto případě se ale jedná o myslivost, respektive pytláctví, a mělo sloužit jako zostuzení pachatele a odrazení ostatních pytláků od trestné činnosti.

Ne všechny trestné činy byly hodnoceny tak přísně, ve třech případech byla udělena i milost – trest byl snížen. V dalších třech případech byla udělena pouhá pokuta a v osmi byl pachatel dokonce propuštěn. Většina z těchto záznamů se týkala krádeží, je tedy zřejmé, že soudci přistupovali ke každému řízení a činu individuálně a navzdory dikci zákonů, o jejichž důkladném zkoumání se v některých záznamech zmiňují, mnohdy zvolili odlišný trest, než jaký zákon stanovil.

2.3.3 Zhodnocení

Trestné činnosti v Chlumci nad Cidlinou a jeho okolí dominují muži. Žen se trestná činnost téměř nedotýká a z toho mála případů, kde žena figurovala, spadá většina do sexuální trestné činnosti.

Nejvíce byly v regionu páčány delikty majetkové, následované delikty proti zdraví a životu. Poslední výraznější kategorií jsou delikty čarodějnictví. Ostatní kategorie téměř nejsou zastoupeny, či jen nízkým počtem úkazů.

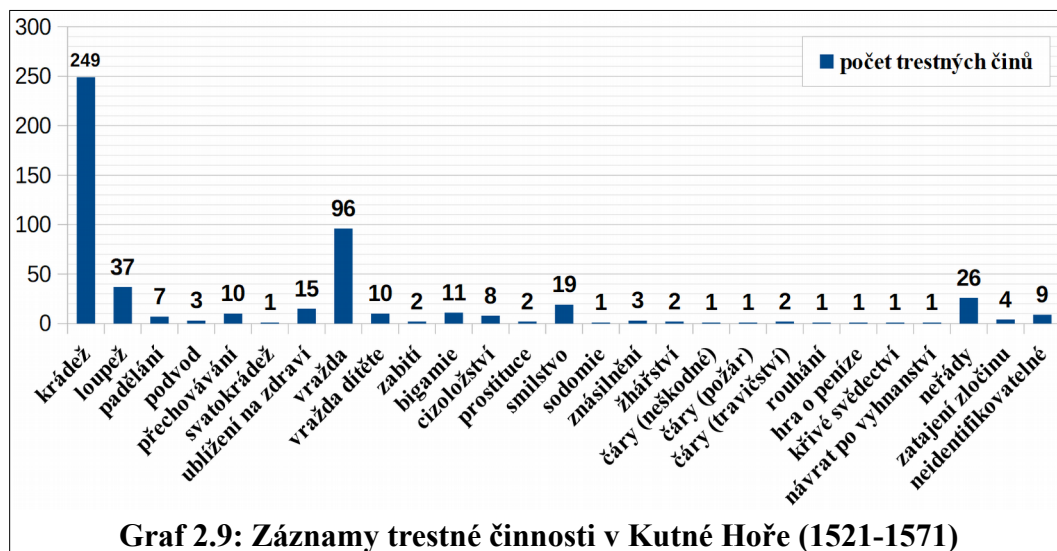
Jednotlivé trestné činy byly trestány přísně, ale soudci projevili individuální přístup u jednotlivých případů a hodnotili závažnost dle faktické škody a závažnosti činu, spíše než dle obecné dikce zákona.

2.4 Trestná činnost v Kutné Hoře

Kutná Hora se nachází na východě středních Čech, přibližně 40 kilometrů od Chlumce nad Cidlinou a 50 kilometrů od Pardubic. Je to město, kterému byla hrdelní pravomoc udělena přímo Janem Lucemburským, a již v 16. století mělo, jako jedno z mála, kolem deseti tisíc obyvatel⁷⁹.

Záznamy ve smolné knize se dochovaly ze dvou období. Prvním obdobím jsou roky 1521 až 1532 a druhým obdobím pak 1552 až 1571⁸⁰. Přes malý časový rozsah a neúplnost kniha obsahuje rozsáhlý soubor záznamů, který převyšuje všechny ostatní smolné knihy, zkoumané v této práci. Kolektiv autorů se rozhodl vydat tuto smolnou knihu – vzhledem k jejímu rozsahu – formou registrových záznamů, což notně objem knihy snížilo, avšak na úkor podrobných zápisů, které by v některých případech výrazně přispěly k upřesnění podstaty trestných činů, jejichž soudem se tyto zápisy zabývají.

2.4.1 Záznamy trestné činnosti v Kutné Hoře

Graf 2.9: Záznamy trestné činnosti v Kutné Hoře (1521-1571)

Smolná kniha Kutné Hory je – navzdory krátkému časovému rozpětí, z něhož se záznamy dochovaly – nejobsáhlejší smolnou knihou, která je v této práci zkoumána, a skýtá 523 trestných činů. Z tohoto počtu se pouhých devět zápisů nedochovalo, nebo z nich není jasné, o jaký trestný čin se jedná⁸¹.

79 BISINGEROVÁ, Marie a Zdeněk BISINGER. Kutnohorský manuál práva útrpného: (Smolná kniha) : 1521-1571. Kutná Hora: Okresní archiv v Kutné Hoře, 1987. Práce z okresního archivu v Kutné Hoře. s. 5–6.

80 Tamtéž. s. 7.

81 Jeden z těchto neidentifikovatelných zápisů zaujal svojí poetičností: „Právu se protivil, na právo kord dobyl a právo kamenem uhodil“ In: BISINGEROVÁ, Marie a Zdeněk BISINGER. Kutnohorský manuál práva útrpného: (Smolná kniha) : 1521-1571. Kutná Hora: Okresní archiv v Kutné Hoře, 1987. Práce z okresního archivu v Kutné Hoře.

Nejvýrazněji se opět projevuje kriminalita majetková. Krádeže tvoří 249 trestných činů, což – jak je z *grafu 2.9* patrné – výrazně převyšuje všechny ostatní. Loupeže pak tvoří 37 činů. S tím souvisí i vyšší počet přechovávání kradeného zboží a nakládání s ním. Skutková podstata podvodu byla ve dvou případech naplněna podváděním v kartách a v jednom případě vydáváním se za kata⁸². Zajímavým deliktem, který by se mohl promítnout i na přesnosti záznamů této knihy, bylo padělání záznamů černých knih. Záznam výsledku, přímo „smolnou“ knihu nezmiňuje, knihy černé a smolné však terminologicky splývaly.

Delikty proti zdraví a životu jsou také hojně zastoupeny. Vražd bylo souzeno 96. V Kutné Hoře se objevilo i několik sériových vrahů, nejvyšší počet je v záznamech 25 zavražděných jednou osobou, nejedná se však o jediný záznam. V záznamech je uvedeno dalších sedm pachatelů, kteří zavraždili 13 až 19 osob. Ublížení na zdraví se vyskytlo 15krát v 10 případech v konjunkci s krádeží. Dále bylo zavražděno 10 dětí a dva lidé byli neúmyslně usmrceni.

Ze sexuálních deliktů se nejvýrazněji projevilo smilstvo s 19 záznamy, v závěsu s bigamií s 11. Je zajímavé, že bigamie předstihla i cizoložství s 8 provedeními, rovněž jeden z rozsudků je pozoruhodný – kromě vyhnanství také promíjí jakékoli protiprávní jednání vůči pachatelce tohoto zločinu: „*A bude-li u města postižena, co ji potká, žádnému viny at' nedává*“⁸³. Je pochopitelné, že tak velkému městu se prostitute vyhnout nemůže, přesto není souzena tolikrát. V jednom případě se však jedná o hromadný soud osm žen.

Ostatní delikty nebyly příliš výrazné, až na „neřády“, jimiž jsou označovány drobné přestupky, za které, pokud byly páčány v hojně míře, hrozil pardus – výprask na pranýři – či vyhnanství.

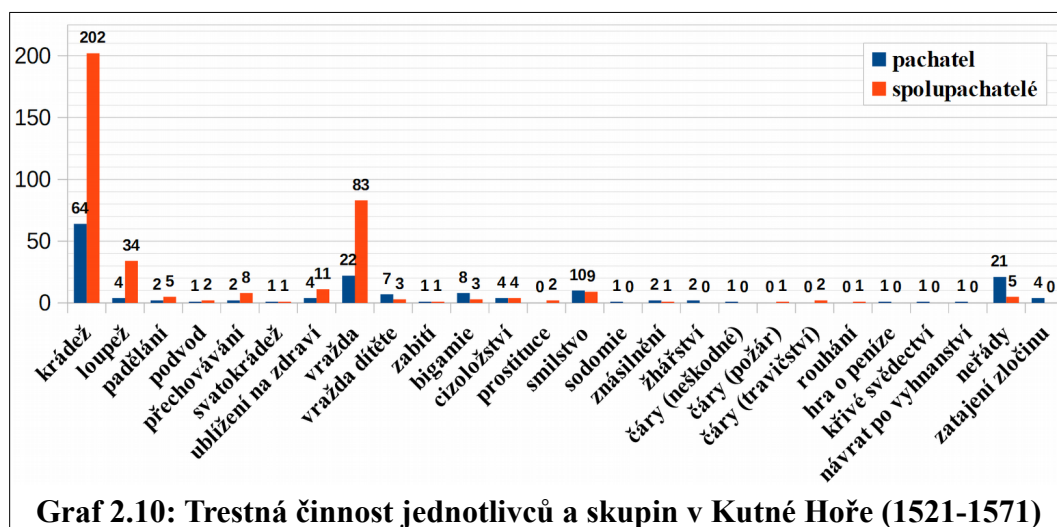
2.4.1.1 Trestné činy jednotlivců a skupin

Trestná činnost skupin v Kutné Hoře velice výrazně převažuje téměř u všech deliktů. Skupinově bylo souzeno 378 deliktů, zatímco jednotlivci byli souzeni pouze ve 163 případech. U majetkových deliktů je rozdíl mezi trestnou

82 Francek popisuje, jak kati – snížení lidé – byli diskriminováni a ostatní lidé se jim z obav o ztrátu cti vyhýbali. To může být ideální převlek pro osobu, která nechce, aby jí byly pokládány jakékoli otázky, zároveň kat měl i své výhody například v podobě vyhrazeného místa v hospodě, což pachatel trestaný za neřády zcela jistě ocenil. Podrobněji o snížených lidech In: FRANCEK, Jindřich. Katovské řemeslo v českých zemích. Hradec Králové: Muzeum východních Čech v Hradci Králové, 2007. s. 10–13.

83 BISINGEROVÁ, Marie a Zdeněk BISINGER. Kutnohorský manuál práva útrpného: (Smolná kniha) : 1521-1571. Kutná Hora: Okresní archiv v Kutné Hoře, 1987. Práce z okresního archivu v Kutné Hoře. s. 41.

činností jedinců a skupin největší u loupeží. Samostatně byly spáchány pouze 4, kdežto v rámci skupiny 32. O trochu menší rozdíl je – v *grafu 2.10* – patrný u krádeží, přesto skupinová kriminalita u tohoto činu převažuje více než třikrát. I u ostatních majetkových deliktů je viditelná převaha skupinové trestné činnosti.

U deliktů proti životu a zdraví je veliký rozdíl zejména u vraždy, která byla ve skupině spáchána v 83 případech, zatímco samostatně pouze ve 22. Jediný delikt z této kategorie, který byl páchan více samostatně, je vražda dítěte, která byla v sedmi případech páchána jedinci a pouze ve třech se spolupachatelem.

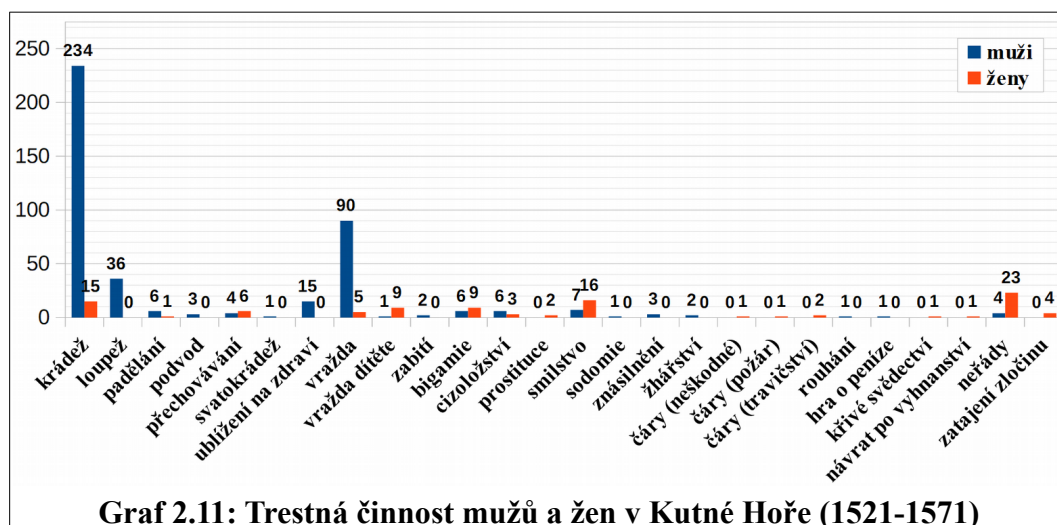
Ze sexuálních trestných činů lze hodnotit delikty sexuální: smilstvo, pro které byli trestáni v polovině případů oba spolupachatelé a v polovině pouze jeden z nich, dále bigamii, která byla trestána spíše jednotlivě, a cizoložství, které je statisticky úplně vyrovnané. Poslední vypovídající hodnotu mají neřády z deliktů proti řádu, ty byly trestány u jednotlivců ve 21 případech a skupinově pouze v 5.

Ve statistice jsou však uvedeny pouze počty řešených případů, nikoli počty pachatelů. Jeden z pachatelů, který byl souzený za krádeže, loupeže, ublížení na zdraví a vraždy, vypověděl, že měl 57 spolupachatelů⁸⁴. Vysoký počet spolupachatelů však nebyl nijak neobvyklý. V dalších případech bylo spolupachatelů 54, 35, 31 a mnoho dalších pod 30. Z těchto spolupachatelů bylo dle záznamů trestáno naprosté minimum. Z 57 pouhý jeden, z 54 žádný, z 35 také žádný a z 31 pouhých šest. Ostatní záznamy vypadají velmi podobně a ve většině případů nebyla dopadena ani jedna z osob při výslechu jmenovaných, nicméně mohli být dopadeni později. Nejvyšší počet dopadených je 4 ze 4 spolupachatelů.

⁸⁴ BISINGEROVÁ, Marie a Zdeněk BISINGER. Kutnohorský manuál práva útrpného: (Smolná kniha) : 1521-1571. Kutná Hora: Okresní archiv v Kutné Hoře, 1987. Práce z okresního archivu v Kutné Hoře. s. 34–35

2.4.1.2 Trestné činy mužů a žen

V záznamech smolné knihy se dochovalo 423 případů, kdy byl trestán muž, a pouhých 99, kdy byla trestána žena, přesto je většina kategorií zastoupena oběma pohlavími, jak je patrné z následujícího grafu.

Graf 2.11: Trestná činnost mužů a žen v Kutné Hoře (1521-1571)

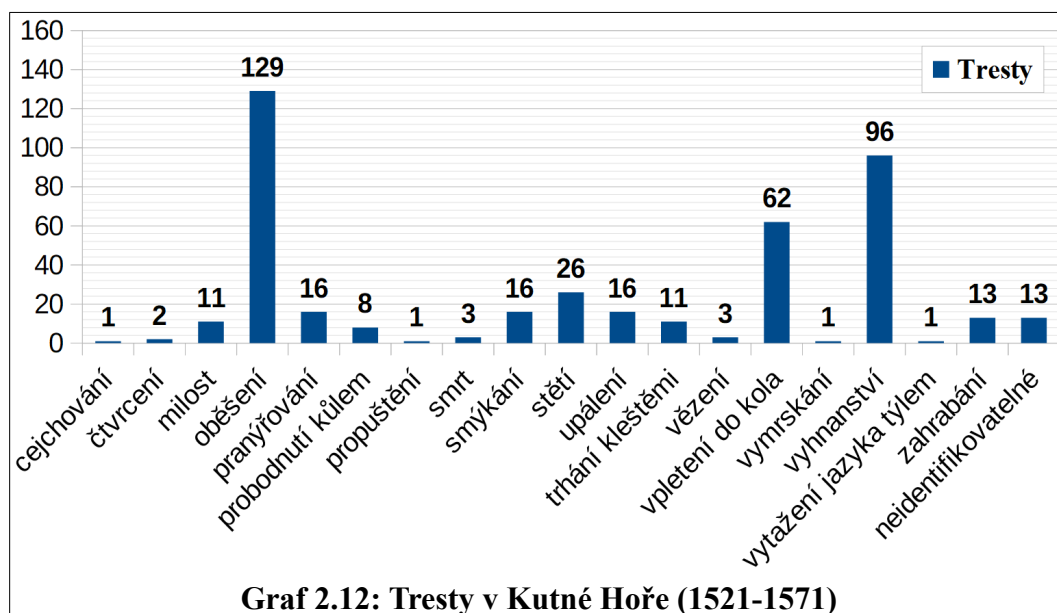
Z majetkových deliktů bylo ženami spácháno nejvíce krádeží, přesto se jedná o pouhých 15 trestných činů, což, v porovnání s 234 provedeními mužů, je číslo zanedbatelné. Loupeže jsou opět doménou mužů a nebyla za ně trestána jediná žena. Podobné hodnoty vykazují i ostatní statistiky majetkové delikvence: padělání bylo ženami spácháno pouze v jednom případě, zatímco podvod ani jednou a zrovna tak svatokrádež. Výjimkou je delikt přechovávání a nakládání s kradeným zbožím, za který bylo souzeno 6 žen a pouhých 5 mužů.

Ženy spáchaly pouhých 5 vražd, avšak v žádném z případů se nejednalo o jediný čin pachatelky – ve většině případů byly souzeny navíc za krádež, v jednom za přechovávání a v jednom za zatajení zločinu spolupachatele. U mužů také převládaly tresty souběžných deliktů, jejich kombinace jsou však trochu rozličnější – nejčastěji se v zápisu vražda pojí s loupežemi, dále pak s krádežemi, popřípadě s oběma trestnými činy naráz, výjimečně byli pachatelé trestáni i pro smilstvo, padělání nebo podvody. Z dalších deliktů proti životu a zdraví vystupuje ublížení na zdraví, které páchali čistě muži, nebo vražda dítěte, která byla spáchána ženami v 9 případech, zatímco mužem pouze jednou.

Za delikty sexuální oblasti byly souzeny spíše ženy, což je nejlépe v *grafu 2.11* vidět u bigamie – za kterou bylo trestáno o třetinu více žen – či smilstva – kde bylo žen trestáno dokonce o polovinu více. Ze zbylé delikvence stojí za zmínku pouze neřády, jež jsou – až na 4 případy mužů – doménou žen.

2.4.2 Tresty

Soud v Kutné hoře opravdu nezahlélel, během relativně krátkého údobí, jež se ve smolné knize dochovalo, stihl udělit 418 trestů. U 13 z těchto záznamů není patrné, jak byl pachatel potrestán.

Graf 2.12: Tresty v Kutné Hoře (1521-1571)

Trestná činnost se v Kutné Hoře v drtivé většině týkala majetkové trestné činnosti, což se odráží i v nejčastější výměře trestu – oběšení. To činí celých 129 záznamů, neboť se jedná o právem stanovený trest za krádeže: „Všickni ti, kteříž po silnicích lidi loupí, statky přes pole pracujícím mocí odjímají, nákeřníci aneb loupežníci slovou a šibenicí se tresčí“⁸⁵. Právo však také rozeznávalo přísnější trest: „Pokuta za starodávna byla, že bývali takoví litým zvířatům k roztrhání vydáváni. Nyní odjetím hrdla a zvláště čtvrcením se pokutují“⁸⁶. Ten byl udělen ve dvou případech. Obdobně jsou trestány i další majetkové delikty, včetně svatokrádeže. Ne všechno bylo ale souzeno dle zákonné dikce, soudci se od práva uchýlovali často k volnému uvážení – v 11 případech krádeží pachatele milosrdně setnuli, v dalších 33 případech a dokonce i jednom případě loupeže, bylo uděleno pouhé vyhnanství.

Právem stanoveným trestem za vraždu bylo stětí, ale v Kutné Hoře k tomuto deliktu přistupovali přísněji – často vpletením do kola. To bylo ve většině případů uděleno za vraždu v souběhu s jiným trestným činem, obvykle loupeží či krádeží či obojím, v některých případech ale i za „pouhý“ jeden čin.

85 Artikul P. XXI. In: MALÝ, Karel. *Práva městská Království českého: edice s komentářem*. V Praze: Karolinum, 2013. s. 304.

86 Artikul O. IV. In: Tamtéž. s. 294.

U těžších případů či případů, které byly páčány v souběhu s dalšími těžkými trestnými činy, bylo přistoupeno ke smýkání, trhání kleštěmi a následnému upálení.

Pranýřování v kombinaci s vyhnanstvím bylo užíváno převážně u deliktů sexuálních, zejména smilstva, ale i v některých případech bigamie a cizoložství. Probodnutí kulem bylo ve všech 8 případech uděleno společně se zahrabáním za vraždu dítěte svými rodiči, v dalších případech bylo užito pouhého zahrabání.

Milostí bylo uděleno pouhých 11, v 9 případech bylo od potrestání skutečně upuštěno, dále byl jeden pachatel rovnou propuštěn. Soudci většinu deliktů nesoudili příliš tvrdě, nicméně tyto statistiky názorně dokládají, že porušení práva neodpouštěli a povětšinou pachatelé méně závažných deliktů byli alespoň vyhnáni.

Jedním z trestů, které byly v Kutné Hoře také uděleny, je trhání jazyka týlem. Ze všech smolných knih existuje pouze tento jeden záznam, což ukazuje, že nebyl užíván často. Další doklad o nízké frekvenci užívání tohoto trestu přináší literatura, která se problematikou pozdně středověkých a raně novověkých trestů zabývá – obvykle ho vůbec nezmiňuje, v ostatních případech je zmíněna pouze jeho existence, nikoli však četnost výskytu či způsob provedení. V Koldínově zákoníku je o tomto trestu psáno, že se udílí za „*přísahu křivou a nepravou kdo by vykonal aneb svědomí falešné bud' z darův, z ouplatkův, z návodu, [...], a to by na někom potom shledáno bylo, tomu každému jazyk týlem vytažen bud'*“⁸⁷. Tento trest je zmíněn vícekrát, avšak pachateli byla vždy udělena milost. Toto je jediný případ, kdy byl trest vykonán. Vzhledem k nedostatku literatury bylo obtížné nalézt doklad provedení, avšak jeden záznam se nachází v periodiku Blahověst z roku 1872: „*Vyřezali mu v týle hrubou díru, a tou dobyvše se mu na jazyk, vyrvali jej i s kořenem a pleskli ním o zem.*“⁸⁸

2.4.3 Zhodnocení

Navzdory malému časovému rozpětí se dochoval obsáhlý soubor zápisu z regionu Kutné Hory, který důkladně popisuje tamní kriminalitu. Nejčastěji byly páčány majetkové delikty, zejména loupeže a krádeže a v naprosté většině byly páčány muži. Z deliktů proti životu a zdraví vystupují hlavně vraždy, ale

87 Artikul XXXIX. In: MALÝ, Karel. *Práva městská Království českého: edice s komentářem*. V Praze: Karolinum, 2013. s. 240.

88 Blahověst: katolický týdeník pro Čechy, Morawany, Slowáky a Slezany. V Praze: Wacslaw Štulc, 1872, roč. 22, s. 186.

objevuje se vysoký počet ublížení na zdraví, který rovněž spadá spíše do mužské delikvence. Sexuální delikvence si také našla své místo a zejména smilstvo a bigamie jsou hojně zastoupeny. Dle počtů trestaných tuto kategorii ovládly ženy. Z ostatních existuje malý počet záznamů k hodnocení. Výjimkou jsou neřády, které byly páčány poměrně často a povětšinou ženami.

V oblasti převládá skupinová kriminalita téměř ve všech oblastech. Nejvýrazněji se opět projevuje u krádeží, loupeží a vražd. Naopak nejvíce byly páčány samostatně delikty neřádné.

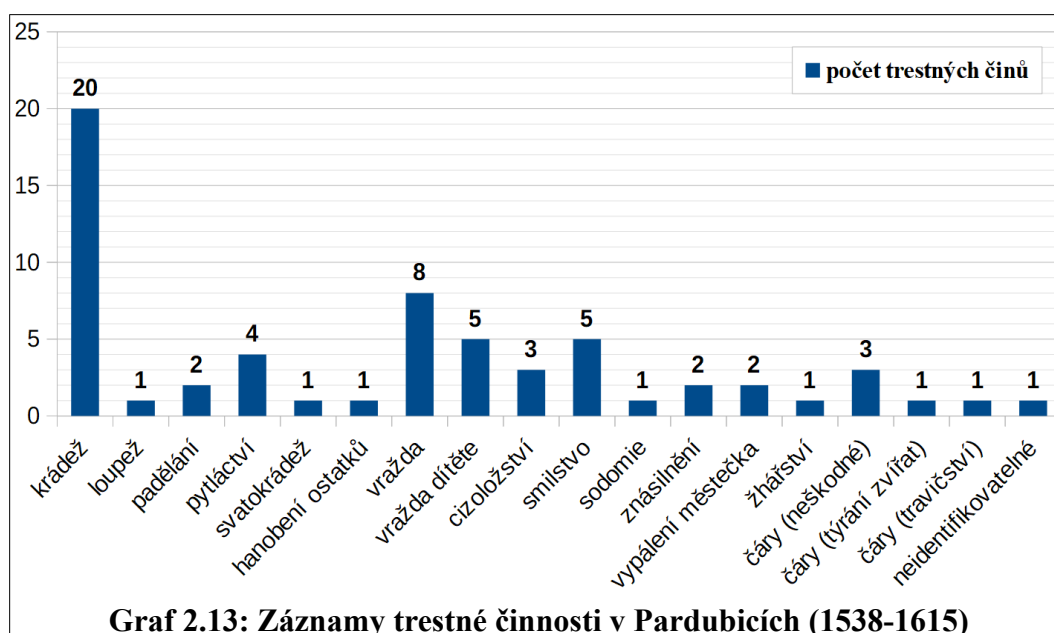
Rozsah statistik dokládá neúplnost ostatních smolných knih. Nelze popřít fakt, že Kutná Hora byla na dobové poměry velmi velké město, přesto ostatní smolné knihy svými záznamy notně zaostávají.

2.5 Trestná činnost v Pardubicích

Pardubice jsou městem na východě Čech a nachází se přesně mezi Dobruškou, Chlumcem nad Cidlinou a Kutnou Horou. Je to poslední město, které poslouží k porovnání kriminality v sousedících regionech.

Pardubické záznamy dobové trestné činnosti se dochovaly ve třech svazcích smolných knih a dvou nekategorizovaných souborech, které obsahují volné listy. Knihy pokrývají tři období. První kniha zápisy z let 1538 až 1560, druhá kniha 1568 až 1590 a třetí 1590 až 1615. Soubory volných listů pokrývají časové rozpětí od roku 1564 do 1567 a od 1561 do 1615⁸⁹.

2.5.1 Záznamy trestné činnosti v Pardubicích

Graf 2.13: Záznamy trestné činnosti v Pardubicích (1538-1615)

Pardubická smolná kniha je velmi skromná, obsahuje pouze 62 deliktů ve 47 zápisech, což je při pohledu na poměrně nízké hodnoty jednotlivých trestných činů v *grafu 2.13* zřejmé. Přesto je sestava deliktů rozmanitá a zahrnuje pět ze sedmi kategorií delikvence. Z celkového počtu nebylo možné identifikovat jediný trestný čin, neboť jeho záznam nebyl dokončen.

Majetková delikvence opět převažuje nad ostatními kategoriemi, a to i přes malý celkový počet záznamů, dosti výrazně – tvoří téměř polovinu kriminality. Nejvíce je ale zastoupena krádežemi s 20 záznamy, které následuje pytláctví s již skromnějšími 4 souzenými činy. Co ale delikty pytláctví ztrácí na počtu záznamů, to dohání svým rozsahem. Nejedná se o běžně se vyskytující případy lovu pár

89 BIČÍK, Zdeněk, ed. *Knihy smolné*. Hradec Králové: Kruh, 1969. s. 159–162.

kusů zvěře, v těchto případech jsou v knize sepsány několikastránkové záznamy všech ulovených kusů, zejména vysoké zvěře, které vzhledem k tomu, že to pachatelé dělali převážně kvůli zisku, jsou rozsáhlé. Padělání bylo v obou případech užito jinak. V prvním případě za účelem zbohatnutí, ve druhém pak pachatel chtěl skrýt, že je ženatý. Také bylo spácháno po jednom činu svatokrádeže a loupeže.

Delikty proti životu a zdraví jsou zastoupeny pouze třemi trestnými činy z této kategorie. Vraždami v 8 případech, vraždami dětí v 5 a jedním případem hanobení ostatků – ten částečně zasahuje do čarodějnictví, neboť pachatelé uřezali přirození oběšenci, aby mohli čarovat. Části těl oběšenců byly častou ingrediencí různých rituálů či lektvarů, jak je patrné z následující citace. Ta výborně dokresluje jak využití této komodity, tak i běžný průběh přípravy lektvarů.

„[...] chodila k šibenici se mnou a muž její. A řezala nějakou malou pilkou rožeň, na kterém byl ten nebožtík Vrba. A uřezala mu vejce. I dělala s toho rožnu čep. Pravila, že bude mít mnoho pitelův. A muž její týž s námi byl při tom všem. A tehdaž uřezali sme spolu taky vejce jednomu viselci, trvám tomu Šípovi. A já vzala jedny vejce a vona druhé a kladly sme je do sudu. [...] Vzala sem kosti od šibenice od těch viselcův, hnáty a žebra a třemchové koření a diviznové. Stloukli jsme s tou Annu rybníkářkou spolu na prach. [...] A manželu týto jistý Káčí dala sem dvakrát toho prachu a od toho on umřel. A synu jejímu týž sem toho prachu z hněvu v pití dala.“⁹⁰

Sexuální delikvence se v Pardubicích vyskytovala také. Byla trestána v 11 případech, z čehož 5 tvoří smilstvo, 3 cizoložství, 2 znásilnění a jeden případ sodomie.

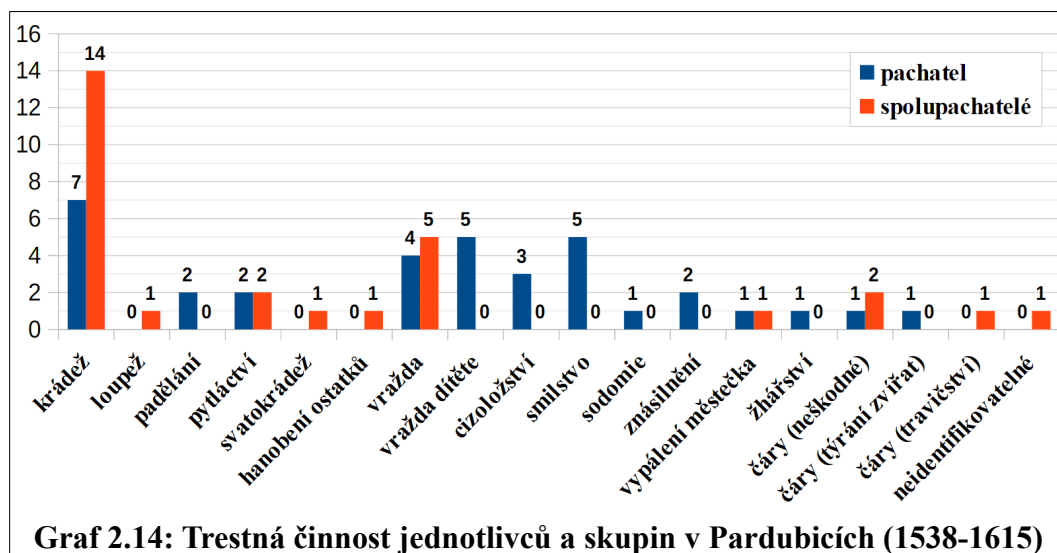
V deliktech se vyskytuje i žhářství a „vypálení městečka“, jak byl tento čin ve smolných knihách jmenován. Z názvu je patrné, že se jedná o žhářství, které svým rozsahem značně přerůstá běžné podpalování stodol – jak je tomu i v případě jediného deliktu žhářství ve statistice pardubické smolné knihy. Z tohoto důvodu byl ponechán jako samostatný delikt.

Čarování bylo nastíněno již výše. V Pardubicích bylo trestáno 5 případů, z nichž 3 byly neškodné čáry – například v jednom případě měly hospodské zvednout zisky⁹¹.

90 OBERPFALCER, František. Vyznání na mučidlech: texty ze starých knih černých, jinak smolných. Praha: F. Borový, 1937. Stezky. s. 295.

91 BIČÍK, Zdeněk, ed. Knihy smolné. Hradec Králové: Kruh, 1969. s. 75–76.

2.5.1.1 Trestné činy jednotlivců a skupin

V Pardubicích převažuje, i když s nevelkým náskokem, trestná činnost jednotlivců. Celkem bylo spácháno samostatně 35 trestných činů, zatímco skupinově pouhých 28. Největší skupinu spolupachatelů tvořilo 17 osob, přičemž trestána byla pouze jedna. Druhá největší skupina skýtala 14 spolupachatelů a potrestáni byli pouze 3. Nejvíce odsouzených bylo ve třetí největší skupině, kterou tvořilo 11 lidí a dopadených bylo 6.

Majetková kriminalita je v rámci skupiny páchána ve větším počtu případů, než samostatně. Větší rozdíl je však patrný pouze u krádeží. Další skupinová kriminalita je patrná u loupeží a svatokrádeží. Pytláctví má poměr vyrovnaný a za padělání byli trestáni pouze jednotlivci.

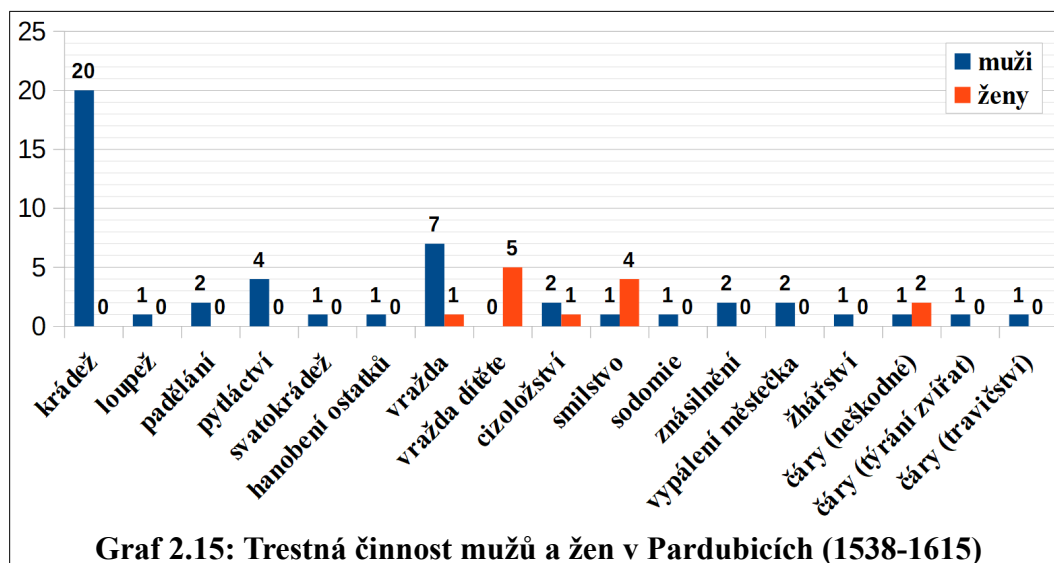
Delikvence v oblasti zdraví a života je rozdílná čin od činu. Zatímco vraždy jsou téměř vyrovnané, za vraždy dětí byli souzeni výhradně jednotlivci. Jediný případ hanobení ostatků byl páchán ve skupině více osob.

Nejvýraznější oblastí, kde byli souzeni jednotliví pachatelé je sexuální kriminalita. Trestaných činů je pouze 11, ale ani v jednom případě nebylo souzeno více osob. Je patrné, že počty vražd dětí k této kategorii přiléhají, neboť většina těchto skutků plyne z předchozí trestné činnosti v oblasti sexuální, a soud též vždy potrestal pouze jednu osobu.

V případě vypálení městečka se jedná o pouhé dva pachatele, i když z grafu vyplývá, že jich bylo více. Jeden z nich byl totiž souzen jak samostatně, tak i s tím druhým, který na něj vypověděl, že s ním spolupracoval. Vyskytl se tedy ve dvou zápisech – jednou jako pachatel, podruhé jako spolupachatel.

2.5.1.2 Trestné činy mužů a žen

Z nízkého počtu dochovaných záznamů pardubické smolné knihy je složité vyvozovat závěry, přesto z údajů vyplývá, že ženy páchaly či se účastnily protiprávního jednání v pětině případů, přesněji ve 13 případech. Muži naproti tomu byli trestáni celkem ve 48 případech.

Z grafu 2.15 je patrné, že majetkové delikty nebyly ženami páchány, respektive za ně nebyly trestány, ani v jednom ze záznamů. Z delikvence proti životu a zdraví byla ženami spáchána pouze jedna vražda, zato za vraždy dětí byly souzeny pouze ženy. Je zde opět patrná spojitost mezi sexuální delikvencí a tímto deliktem. Muži spáchali vražd více, přesto je tato kategorie deliktů, vzhledem k počtu vražd dětí téměř vyrovnaná.

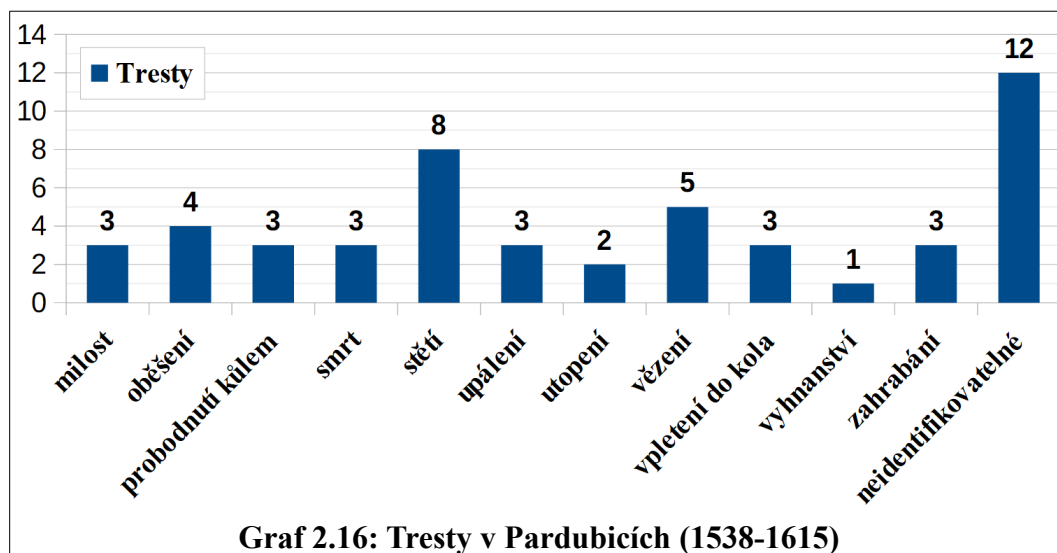
Sexuální delikty jsou svými počty jako kategorie také rozloženy rovnoměrně – muži spáchali více o pouhý jeden trestný čin. Rozdílné jsou však počty spáchání jednotlivých deliktů. Za smilstvo byly trestány ženy v 5 případech, zatímco muž byl trestán pouze jeden. Naopak za cizoložství byli trestáni muži dva, kdežto žena pouze jedna. Sodomie a znásilnění jsou ryze mužské delikty.

Zrovna tak zbylé trestné činy ze všech kategorií jsou páchány pouze muži, s jednou výjimkou – čarování. U tohoto deliktu byl souzen muž pouze jednou, kdežto ženy dvakrát.

2.5.2 Tresty

Tresty prisuzované pardubickými soudci jsou udílány vcelku rovnoměrně. Dohromady jich bylo uděleno 50. Bohužel 12 z nich nelze identifikovat, což může

statistiky výrazně ovlivnit. Na rozdíl od ostatních smolných knih, zkoumaných v této práci, však není problémem poškození knihy či nedokončení záznamů – pardubičtí písaři často jednoduše rozsudek vůbec nezapsali.

Nejvyšší hodnotou grafu, vyjma neidentifikovatelných trestů, představuje trest stětí. To bylo ve čtyřech případech uděleno za krádeže, ve zbylých případech za delikty proti životu a zdraví a čarování. Druhým nejčastějším trestem je vězení, které bylo uděleno za 3 delikty majetkové, 1 sexuální a 1 proti životu a zdraví, a oběšení, které bylo ve třech případech za krádež a v jednom za padělání.

V porovnání s milostí – která není blíže specifikována, přesto pravděpodobně znamená prominutí trestu – a vyhnanstvím se poměrně často objevují i těžké tresty, jako je upálení, probodnutí kulem, vpletení do kola či zahrabání. Stejný počet probodnutí kulem a zahrabání není náhodný, jsou to tresty, které byly udíleny společně ve všech třech případech. Trest upálení, ač má stejný počet výskytů v záznamech, byl aplikován samostatně – ve dvou případech za vypálení městečka a v jednom případě za sodomii. Vpletení do kola bylo uděleno za vraždy a krádeže.

V záznamech se objevuje i trest v podobě smrti, což nijak nenaznačuje, jakým způsobem byl trest vykonán. Identifikaci nenapomáhají ani trestné činy, za které byl udělen, neboť jsou všechny odlišné. V prvním případě byl udělen za smilstvo a vraždu dítěte, ve druhém za pytláctví a ve třetím za krádež a vraždu. Škála trestů, udělovaných za tyto zločiny, je široká, od pouhého stětí přes vplétání do kola až po zahrabání či utopení.

Delikty jsou v Pardubicích souzeny poměrně přísně, to ale může být způsobeno velkým počtem chybějících záznamů, u kterých lze jen těžko dovodit, z jakého důvodu byly vynechány.

2.5.3 Zhodnocení

Dochovaných záznamů v Pardubicích je poměrně málo, přesto je škála trestných činů bohatá a má svoji výpovědní hodnotu. V regionu Pardubic převládá majetková kriminalita, zejména krádeže. Ty jsou trestány rozličně podle závažnosti provinění, přesto obecně vzato jsou trestány přísně a počty omilostněných pachatelů jsou malé.

U majetkové delikvence převládá skupinová kriminalita, což neplatí pro delikty proti životu a zdraví ani pro sexuální delikty. Ostatní kategorie jsou zastoupeny příliš nízkým počtem záznamů, aby mohly být zkoumány.

Delikvence žen je na Pardubicku značně limitována a až na dva příklady neškodného čarování a jeden čin vraždy se omezuje na sexuální delikty. Ostatní kategorie jsou zastoupeny pouze muži.

2.6 Trestná činnost v Rokycanech

Rokycany jsou město na západě Čech. Díky své poloze doplní statistiky v této práci jako zástupce západu, čímž poslouží k porovnání statistik trestné činnosti napříč zeměmi Koruny české.

Z Rokycan se dochovala pouze jedna smolná kniha. Obsahuje záznamy od roku 1573 až do roku 1630, přesto kniha neposkytuje kompletní soubor trestné činnosti z daného období, neboť prošla za dobu svého užívání rukama několika písařů, kteří nesepisovali záznamy ihned během vyslychání, ale později. To mělo neblahý vliv na jejich kvalitu, neboť na některé záznamy písař mnohdy zapomněl a nedokončil je. Navrch k této ledabylé práci písařů z dalších dobových dokumentů vyplývá, že trestné činnosti bylo více, než kolik jí je zapsáno v této knize, avšak z nějakého důvodu nebyly tyto záznamy do knihy zaneseny. Posledním neduhem, nebo spíše ránou, již tato kniha trpí, jsou chybějící stránky, které z knihy někdo vytrhl⁹². Je tedy možné, že statistické výsledky budou částečně zkresleny, ale protože se tato práce nezabývá rozdílem kriminality v průběhu let, ale kriminalitou jako takovou, jak byla v oblasti páchána, nemělo by to mít na výsledky zásadní vliv.

2.6.1 Záznamy trestné činnosti v Rokycanech

Rokycanská smolná kniha obsahuje pouze 40 záznamů, ve kterých je zachyceno 60 trestných činů – je jich tedy ještě o 2 méně, než ve smolné knize z Pardubic – a tvoří pouhých 11 odlišných skutkových podstat. Menší útechou k tomuto nízkému počtu záznamů, a tím pádem i statistik, je, že všechny záznamy jsou v tomto ohledu kompletní a nebylo obtížné jednotlivé skutky rozpoznat. To samé bohužel nelze říci o trestech, ale o těch později.

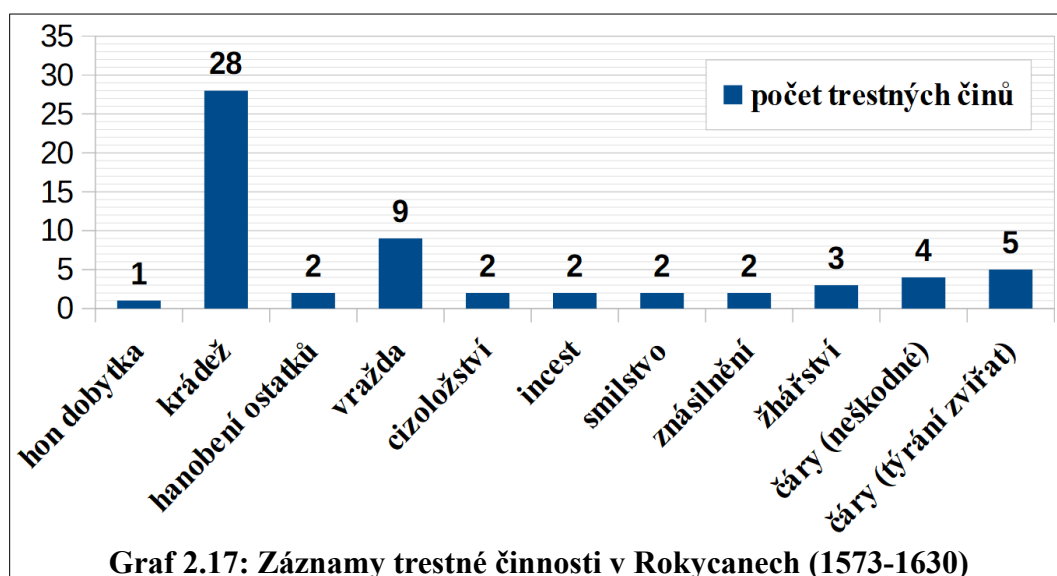
Z *grafu 2.17* je patrné, že převažuje majetková delikvence, v podobě 28 krádeží, což je téměř polovina všech trestných činů, a jednoho zahnání dobytka⁹³ na pozemek jiného majitele.

Trestné činy proti životu a zdraví jsou také zastoupeny pouze dvěma druhy trestných činů: těmi jsou vraždy, souzené v devíti případech a hanobení ostatků, souzené ve dvou.

92 Kniha černá nebo smolná královského svobodného města Rokycan z let 1573-1630 s přílohou pozdějších čarodějnických procesů. 2. vyd. Rokycany: Státní okresní archiv, 1994. Ad fontes. s. III–V.

93 Jelikož je název celého trestného činu – „hon dobytka na cizí pozemek“ – příliš dlouhý, byl v grafu zkrácen pouze na „hon dobytka“.

Největším počtem různých trestných činů je zastoupena kategorie sexuální delikvence. Tvoří ji čtyři různé skutky, všechny po dvou opakováních. Jeden z deliktů znásilnění je pozoruhodný pro svůj rozsudek. Pachatelka dobrovolně vyznala, že měla sexuální styk se svým bratrem. Zároveň však vypověděla, že to byl již druhý styk a v případě toho prvního se svému bratru snažila bránit, jednalo se tedy o znásilnění. Navzdory této výpovědi nebyl její bratr vyslýchán ani trestán, nebo to přinejmenším záznam výslechu nezmiňuje⁹⁴.

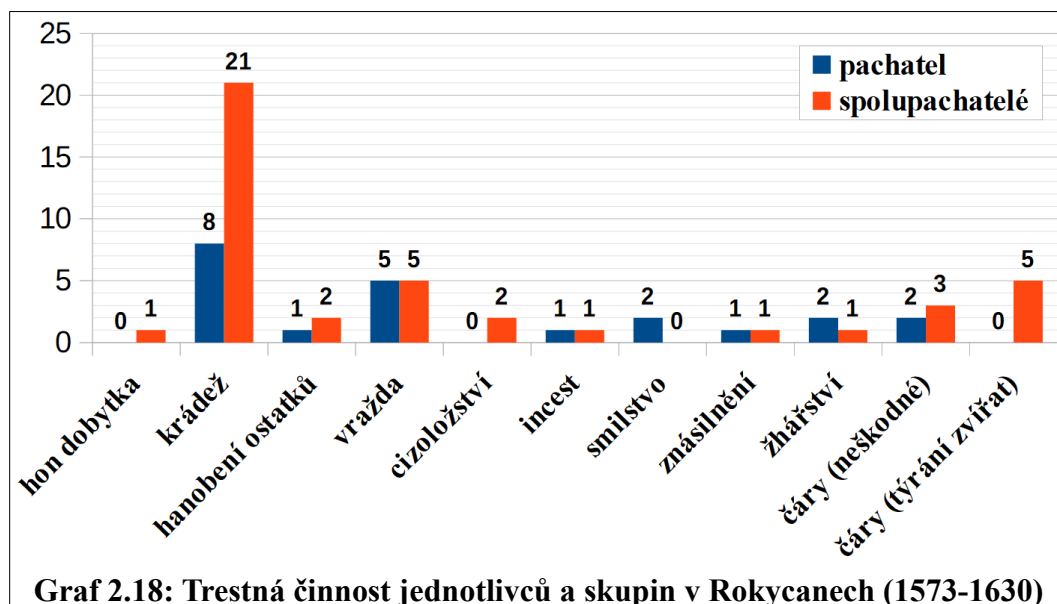
Žhářství bylo pácháno celkem třikrát, jeden případ by však bylo možné klasifikovat i jako pokus o vypálení městečka, neboť pachatel doznal, že to bylo jeho záměrem, avšak podpálil pouze dvě stavení, a vždy v podnapilém stavu a trestán byl pouze stětím. Lze tedy dovodit, že k potrestání, i vzhledem k ovlivnění pachatele alkoholem v době páchání, přistoupili mírněji a byl souzen pouze za skutečně spáchaný skutek, nikoli za zamýšlený jinak by byl upálen⁹⁵.

V porovnání s ostatními kategoriemi delikvence se v Rokycanech vyskytlo i mnoho případů čarování. Ve čtyřech případech se jednalo o čarování neškodné, v pěti pak o týrání zvířat. Neškodné čarování ve všech případech zahrnovalo vytváření různých lektvarů z uhynulých zvířat, zároveň se s ním pojí i dva případy hanobení ostatků, neboť pachatelé pro své lektvary uřezávali části těl dříve popravených pachatelů.

94 Kniha černá nebo smolná královského svobodného města Rokycan z let 1573-1630 s přílohou pozdějších čarodějnických procesů. 2. vyd. Rokycany: Státní okresní archiv, 1994. Ad fontes. s. 35-36.

95 Tamtéž. s. 19-20.

2.6.1.1 Trestné činy jednotlivců a skupin

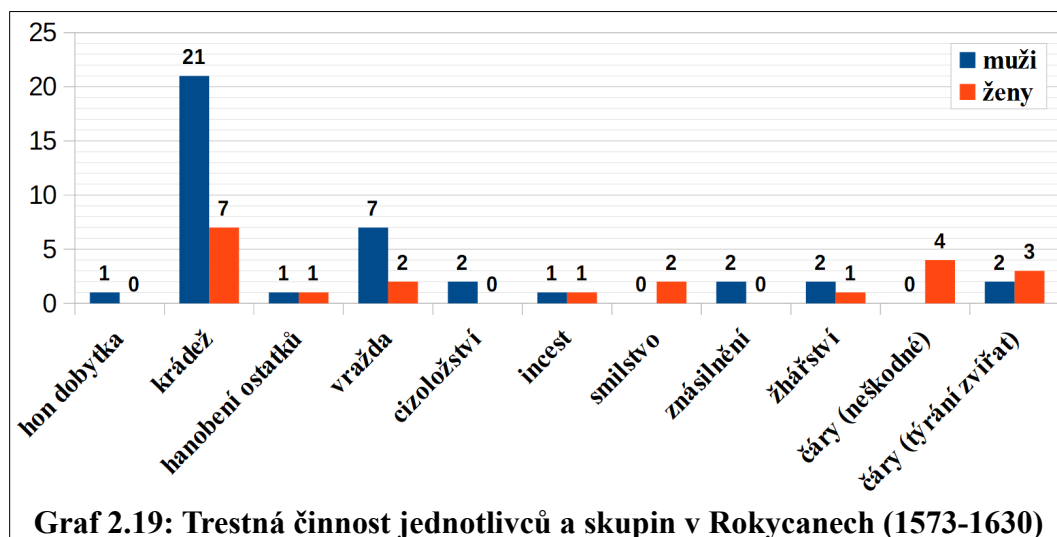
V Rokycanech výrazně převažuje kriminalita skupin. V zápisech se skupinové trestné činy vyskytly ve 42 případech, zatímco skutky páchané jednotlivci pouze ve 22. Skupinová kriminalita je tedy dvakrát častější, což je patrné i z přiloženého grafu 2.18. Co již z grafu vyčíst nelze, jsou počty spolupachatelů. Na Rokycansku jsou skupiny poměrně malé, obvykle tvořeny dvěma jedinci. Největší skupina, která se v záznamech vyskytuje je tvořena šesti jedinci, přičemž trestán byl pouze jeden. Druhá největší skupina je tvořena čtyřmi jedinci a taktéž byl trestán pouze jeden z nich – ten vyslýchaný.

Majetková delikvence páchaná spolupachateli je téměř třikrát častější, než u jednotlivců. Hon dobytka na cizí pozemek byl spáchán pouze jednou, obvykle se jedná o činnost jednotlivců – pastevců –, kteří mají své stádo na starosti. V tomto případě nebylo účelem užít pozemek jiného majitele, nýbrž legalizovat zcizení stáda překročením pozemkové hranice, a pachatelů bylo tedy více.

Za sexuální delikty byli souzeni v polovině případů oba pachatelé a v polovině jedinci. Za cizoložství byli souzeni oba pachatelé, za smilstvo pouze jeden z nich a v případě incestu a znásilnění byli souzeni jak jednotlivci, tak i spolupachatelé.

V případě čarodějnictví převažuje kriminalita skupinová. Za trestné činy neškodného čarování byli ve třech z pěti záznamů trestáni i spolupachatelé, ještě více jich je u travičství, za které byli souzeni spolupachatelé ve všech případech.

2.6.1.2 Trestné činy mužů a žen

V Rokycanech bylo pro trestné činy souzeno 39 mužů, což je téměř dvakrát tolik co žen, kterých bylo pouze 21. Přesto ženy v některých kategoriích byly trestány častěji než muži. Těmito kategoriemi jsou čarování a smilstvo.

Za neškodné čarování a smilstvo byly souzeny pouze ženy, což opět dokládá, že u mužů byl tento zločin tolerován. Za čarovné travičství byli již muži trestáni, ale pouze ve dvou případech, zatímco ženy ve třech. Za ostatní delikty z kategorie sexuální delikvence byli trestáni jak muži, tak ženy.

Majetkovým trestným činům vládnou muži, kteří byli trestáni za 21 krádeží a jedno nahánění dobytka na cizí pozemek, kdežto ženy byly trestány pouze v 7 případech krádeží.

Delikty proti životu a zdraví také byly páčány spíše muži. Ženy mají podíl pouze tří trestů, zatímco muži byli trestáni celkem osmkrát

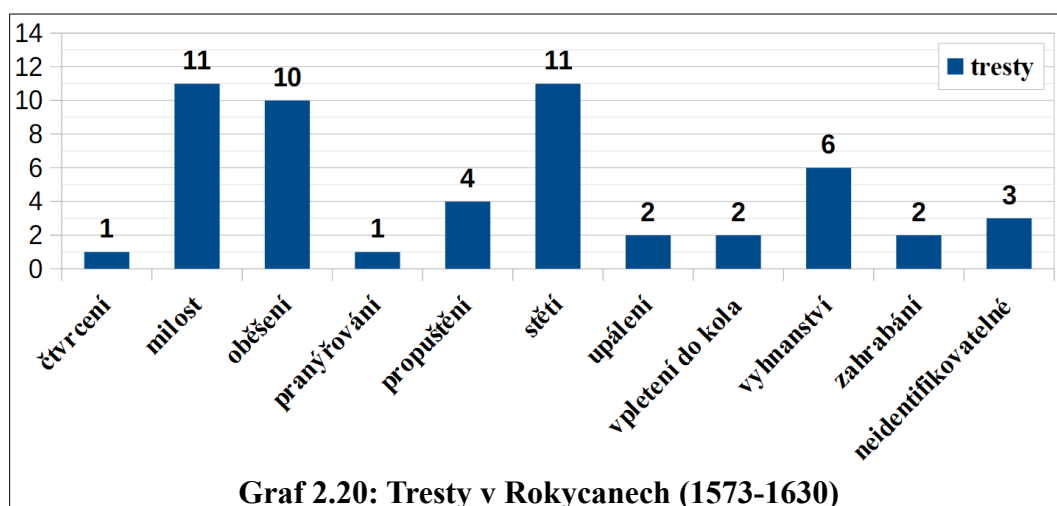
2.6.2 Tresty

Písařem bylo do rokycanské smolné knihy zapsáno 53 trestů, které soudci za rozličné trestné činy udělili. Jak již bylo nastíněno v podkapitole zabývající se trestnými činy v Rokycanech, tři udělené tresty nebylo možné zjistit.

Soudci se rozhodli hned v několika případech udělit milost. Ta byla udělena za různé trestné činy, jejichž běžná sazba byla překlasifikována ve čtyřech případech na propuštění bez potrestání, v dalších čtyřech na vyhnanství a ve třech případech na stětí. Tím je vysvětlen vysoký počet těchto lehčích trestů.

Stětí bylo uděleno i za další krádeže a některé jiné činy. Například čarování, sexuální delikty cizoložství a incest. U těch ale není zmíněno, že tento

trest je pachateli udělen jako milost, je tedy možné, že se jednalo o lehčí delikvenci, či písař zapomněl tento údaj doplnit.

Za krádeže byla, vzhledem k jejich počtu, udělena velká část z celkového počtu trestů, od těch nejlehčích, jako je vyhnanství či pranýřování, až po ty těžké, jakými jsou například zahrabání či upálení. Rovněž sedm z deseti trestů oběšení a jeden trest vpletení do kola. Jediný trest, který nebyl za krádež udělen vůbec, je čtvrcení, které bylo uděleno za vraždu bratra.

2.6.3 Zhodnocení

Trestná činnost v Rokycanech je poměrně skromná. Nevyskytly se žádné záznamy, které by se vymykaly svojí závažností, naopak kriminalita byla spíše lehčího rázu, což dokazují i počty spolupachatelů.

Skupinová trestná činnost sice převládla, ale pouze do té míry, že trestná činnost nebyla ve většině páchána jednotlivci. Skupiny, které trestnou činnost páchaly, byly malé – obvykle se jednalo o pouhé dva spolupachatele. Muži páchali trestnou činnost dvakrát častěji než ženy, přesto byly ženy trestány za mnoho rozličných skutků a u některých trestných činů jejich kriminalita dokonce převážila nad tou u mužů. Udělované tresty obsáhly celou škálu od mírných až po ty nejpřísnější. Je patrné, že se soudci nezdráhali udělit trest smrti, přesto v případech lehčí delikvence raději zvolili méně razantní způsob řešení a pachatele v případech, kdy to uznali za vhodné, i propustili.

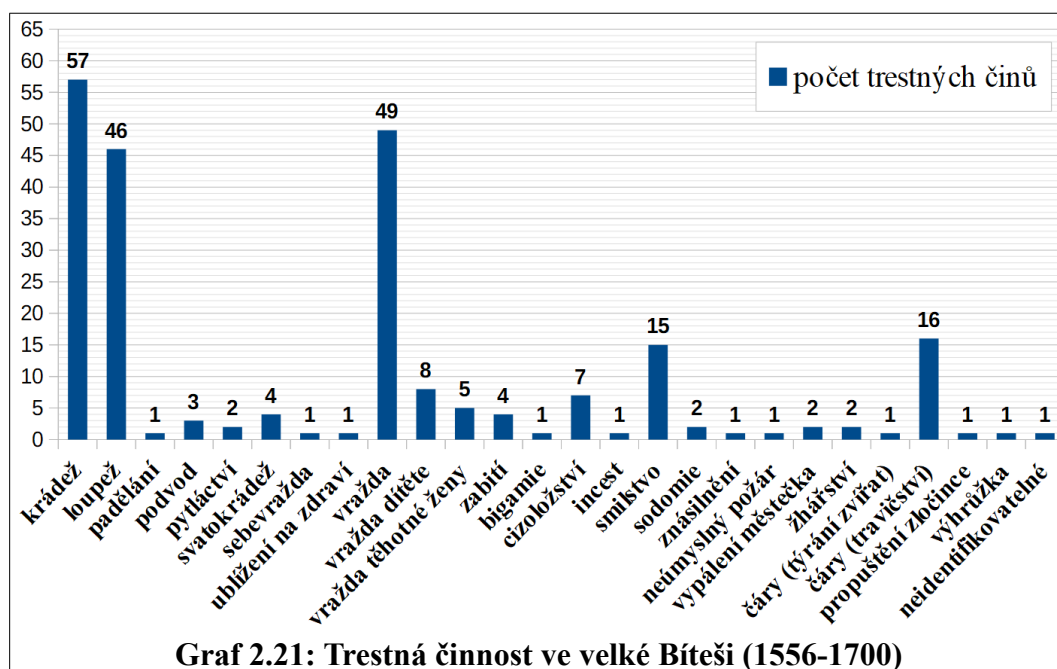
Výše uvedené však nemusí dokreslovat dobovou situaci přesně, neboť celistvost této smolné knihy je silně narušena absencí vytrhaných záznamů a laxním přístupem písařů, kteří v některých případech zápisy výslechů nedokončili, či dokonce ani nezačali.

2.7 Trestná činnost ve Velké Bíteši

Velká Bíteš je moravské město, ležící nedaleko Brna, od kterého je vzdáleno přibližně 30 kilometrů západně. Jedná se o nejvýchodněji položené město v této práci a poslouží jako zástupce Moravy, konkrétně znojemského kraje⁹⁶, pro statistické porovnání rozdílů mezi jednotlivými vybranými regiony. Zajímavostí měst Moravského markrabství je, že oficiálně byla Koldínova *Práva městská* na Moravě uzákoněna až roku 1697⁹⁷, což by se mohlo projevit ve statistikách v oblasti soudnictví trestných činů, jimiž se tato práce zabývá.

V této práci jsou využity údaje dvou smolných knih z Bíteše, které dohromady tvoří rozsah téměř jednoho a půl století. Z pozdější smolné knihy bylo užito pouze omezené množství trestných činů, neboť ostatní přesahují rámec této práce. Tyto statistiky tedy obsahují záznamy od roku 1556 do roku 1700.

2.7.1 Trestné činy

Graf 2.21: Trestná činnost ve velké Bíteši (1556-1700)

Škála trestných činů v regionu Velké Bíteše je rozmanitá. V časovém rozmezí, od roku 1556 do roku 1700 bylo do záznamů smolných knih zapsáno 233 deliktů, z nichž pouze jeden nebylo možné identifikovat. Z grafu 2.21 je však patrné, že trestné činy nemají rovnoměrné zastoupení. Vládou mu trestné činy majetkové – krádeže a loupeže –, následované delikty proti životu – vraždami.

96 FRANCEK, Jindřich a Tomáš ŠIMEK. Hrdelní soudnictví českých zemí. Zámorsk: Státní oblastní archiv, 1995. s. 25.

97 Tamtéž. s. 24.

V drtivé většině krádeží se jednalo o zcizení oblečení, šperků či peněz. V méně častých případech byla zcizena i domácí zvířata, například kozy, ovce či slepice. „[...] vzali mu z stáda kozu a snědli. Bylo jich 8 k tomu. Mašek s Matouškem kradli vovce, jídali je s jinejmi tovaryši svými a prodávali z nich maso“⁹⁸. Ve vzácných případech se kradli koně. Jedná se však o ojedinělé případy a nikdy nebyly páchány jako jediný čin – pachatelé vždy páchali i běžné krádeže, zmíněné výše. „Týž sem při městě Byteši 2 koně a 2 sukně ukradl“⁹⁹. Koně se poté pachatelé pokoušeli prodat v sousedních vesnicích – avšak často bez úspěchu, neboť kupující požadoval prokázání vlastnictví.

Podobná výše počtu vražd a loupeží není náhodná. Ve většině případů lupič svoji oběť zavraždil. Existují ale i případy vraždy, kdy pachatel zavraždil bezdůvodně. „[...] jest svévolně beze vsí příčiny jemu daný Jana, šerhu býtešského, zamordoval (ležíc na stole usnuvši) zrádně sochořem“¹⁰⁰. Zvláštní druhy vražd nejsou do statistiky „vraždy“ v grafu 2.21 zahrnuty. Při sečtení těchto kategorií se počet trestných činů vraždy dostane do těsného závěsu za krádeže.

Ze sexuálních deliktů je nejvýraznější smilstvo. Obecně je ve smolné knize Velké Bíteše smilstvo kategorií, do které spadají i některé ostatní v grafu 2.21 vyznačené sexuální činy. Pro účely této práce je smilstvem míněno pouze to, co bylo za smilstvo výslovně označeno ve smolné knize (nebylo tedy možné blíže určit, o jaký čin se jedná) a sexuální styk dvou svobodných (ve smyslu institutu manželství) jedinců. Zajímavým faktem je, že z celkového počtu sexuálních trestných činů ve sledovaném období byly pouze tři činy, za které byli souzeni oba pachatelé, tedy muž i žena. Výjimkou je sodomie, za kterou byl pachatel i zvíře vždy potrestáni společně, jak je patrné v následující ukázce „[...] aby se jemu hlava sřala, však bez ruky a potomně spolu i s klisnou spáliti“¹⁰¹.

Poměrně vysoko se v grafu nad většinu ostatních činů pnou „čáry“. Z dnešního pohledu se nejedná o provozování magie, ale míchání jedů, většinou z bylin, přesto z dobového pohledu jde o něco nadpřirozeného, neboť výrobu i užití lektvarů často doprovázely různé rituály.

98 ŠTARHA, Ivan a Antonín VERBÍK, ed. Smolná kniha velkobítešská: 1556-1636. Brno: Blok, 1973. Ad fontes. s. 62.

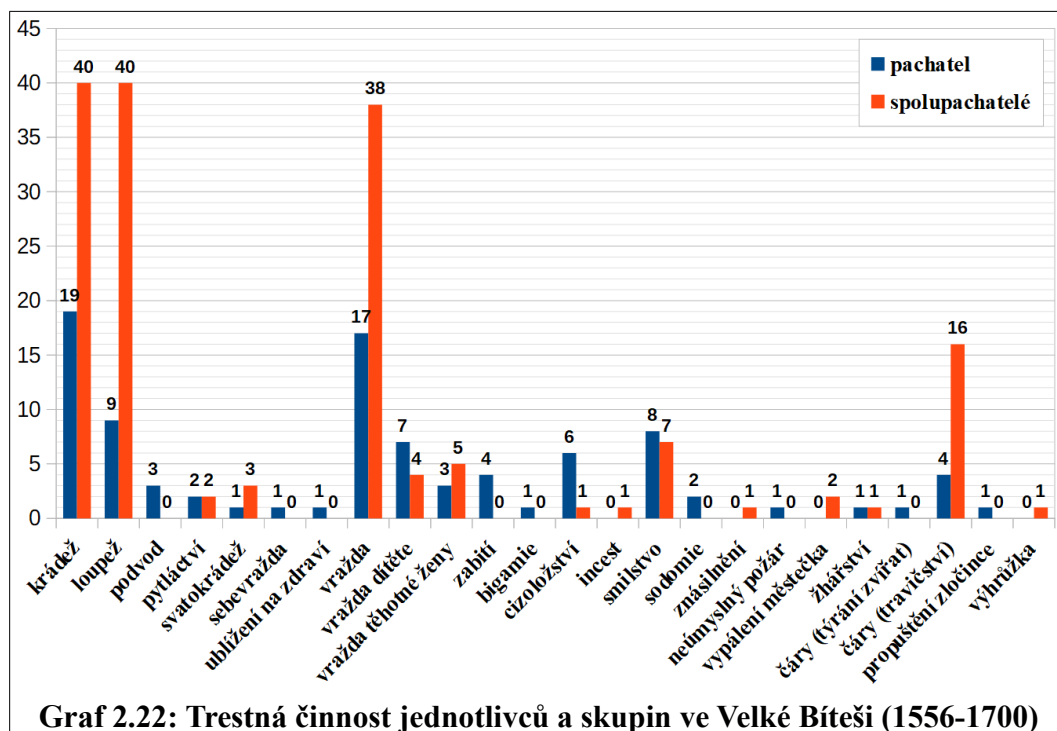
99 Tamtéž. s. 69.

100 Tamtéž. s. 89.

101 VERBÍK, Antonín, Ivan ŠTARHA a Edmund KNEŠL, ed. Černá kniha města Velké Bíteše. Brno: Blok, 1979. s. 81.

2.7.1.1 Trestné činy jednotlivců a skupin

Organizovaná kriminalita není vynálezem nové doby. Její dnešní podoba je samozřejmě velice odlišná, ale již ve sledovaném období se její náznaky dají snadno nalézt. V *grafu 2.22* je patrné, že mnoho činů je páčáno ve větší míře ve skupině než samostatně.

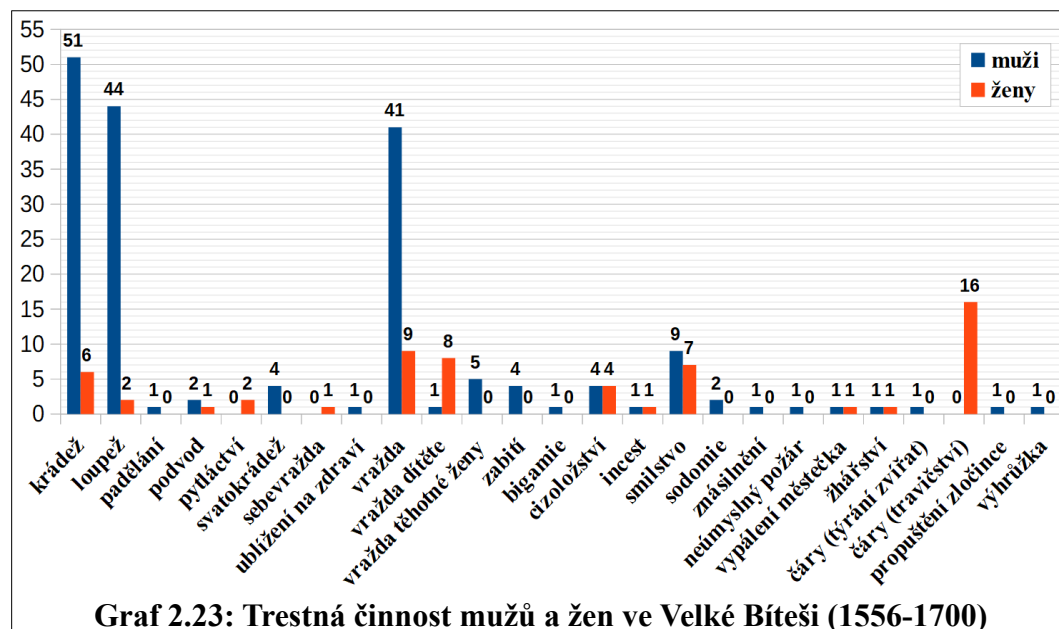
Z *grafu 2.22* je patrné, že kriminalitu skupin a jednotlivců nelze považovat za úplně vyrovnanou – ačkoli je u většiny rozdíl minimální, u některých trestných činů je výkyv směrem ke skupinové kriminalitě velice výrazný.

Nejsilněji se rozdíl projevuje u majetkových trestných činů, zejména u krádeže a loupeže. Krádež páchá o polovinu více skupin než jednotlivců, loupeže páchá dokonce o tři čtvrtiny více skupin než jednotlivců. Velkým rozdílem mezi krádeží a loupeží je počet členů skupiny. Krádeže obvykle páchají menší skupiny, často tvořené rodinnými příslušníky, zatímco loupeže se nevyznačují žádným specifickým znakem spolupachatelů. U Pytláctví a svatokrádeže – neboli sacrilegia – je celkový podíl na trestné činnosti malý a poměr mezi skupinovou a samostatnou kriminalitou vyrovnaný – zde mnoho k bádání ponecháno není.

Vražda je také častěji páčána skupinami. Skupinové vraždy se vyznačují převážnou spojitostí s loupežemi, kdy se pachatelé zbavují přepadených obětí. Vraždy jednotlivců jsou motivovány spíše osobními spory s obětí.

Velice zajímavou hodnotou je statistika čarodějnictví, zejména vražd způsobených namíchaným jedem – nejedná se o součet jednotlivých trestných činů v průběhu 150 let, ale o jednu skupinu pachatelek, souzených roku 1576. Nelze říci, že by se všechny pachatelky navzájem znaly. Obvykle každá znala dvě, maximálně čtyři, další a v těchto malých, jednotlivci pospojovaných, skupinkách si předávaly své znalosti „čár“ za účelem usmrcení pro ně nepohodlných osob.

2.7.1.2 Trestné činy mužů a žen

Trestná činnost obou pohlaví je rozmanitá a zahrnuje široké spektrum různých trestných činů. Přesto je patrné, že kriminalitě dominovali muži. Ve sledovaném časovém rozmezí bylo souzeno 178 mužů a pouhých 59 žen.

Rozdíl se i tentokrát, v *grafu 2.23*, projevuje nejvýrazněji u majetkových trestných činů, zejména krádeže a loupeže. U činů proti životu a zdraví zase u vraždy. Reálně je však rozdíl ještě větší.

Ve většině případů skutečně ženy trestnou činností páchaly a mnohdy se vyrovnaly té mužské, zejména v hodnotě kradeného zboží a ani vražd se nešitily. „*A vona proto to udělala, že jí měl dáti za škodu Houser dva zla a Vlk, že jemu nedal dáti než štyrycet groší bílejch, z té příčiny, že jej umořila. A tak jest na tom umřela*“¹⁰². Tato pachatelka ještě předtím otráвила dva jiné muže. Avšak v některých případech se pachatele ženy pouze „držely“, tedy ho doprovázely jako věrné družky a byly trestány jako by čin samy páchaly.

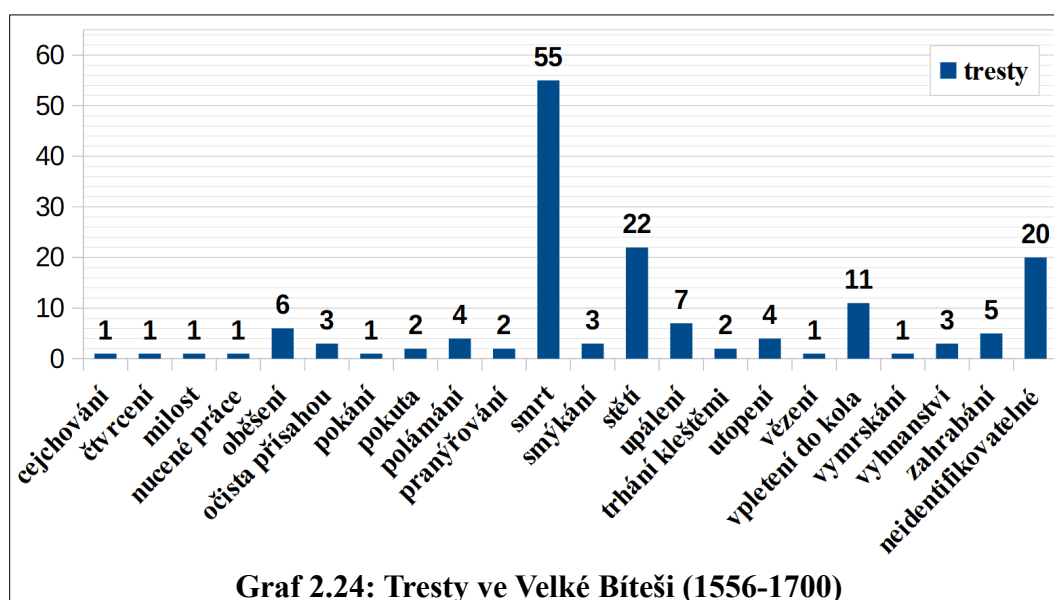
102 ŠTARHA, Ivan a Antonín VERBÍK, ed. Smolná kniha velkobítešská: 1556-1636. Brno: Blok, 1973. Ad fontes. s. 119.

Kategorií trestné činnosti, jež byla páchána, až na jednu výjimku, pouze ženami, je čarování. Ze 17 případů, které se v Bíteši vyskytly, jich bylo ženami spácháno 16, přičemž ve všech případech se jednalo o travičství. Zbýlý jeden případ, který spáchal muž, byl případ týrání zvířat. Travičství bylo tedy v této oblasti čistě ženskou záležitostí.

Sexuální delikvence je v zápisech zastoupena vcelku rovnoměrně. Za smilstvo, cizoložství a incest byly obě pohlaví souzeny téměř rovným dílem. Pouze sodomie a znásilnění jsou páchány výhradně muži. Ostatní delikty jsou zastoupeny příliš malým počtem zápisů, než aby je bylo možné hodnotit.

2.7.2 Tresty

Ve Velké Bíteši jich bylo od roku 1556 do roku 1700 uděleno celkem 156. Z toho 20 nebylo možné identifikovat a všechny tyto chybějící rozsudky pochází ze zápisů z první, tedy starší smolné knihy. Z těch zápisů, ve kterých byl rozsudek zaznamenán, písař často poznamenal pouze to, že se jednalo o smrt, způsob provedení blíže nespecifikoval. Těchto záznamů smolná kniha obsahuje celkem 55, tedy více než třetinu. Dohromady se zápisy, kde rozsudek chybí úplně, se jedná o 75 trestů, které nelze přesněji rozlišit, což výrazně narušuje přesnost statistického hodnocení místní trestné činnosti.

Ze zbylých, identifikovatelných trestů je nejčastěji uděleno stětí, následované vpletením do kola. Zatímco ten druhý byl udělen téměř vždy za vraždu spojenou s krádeží či loupeží, stětí bylo uděleno za rozličné delikty, pokrývající většinu ze zjištěné škály delikvence. Za krádeže byl také často udělen

trest oběšení či upálení. Upálení bylo mimo krádeže uděleno i za sebevraždu či zhárství. V případě zhárství bylo dále spojeno s trháním kleštěmi či smýkáním koňmi.

S lehčími tresty soudci spíše šetřili, přesto se jich několik ve statistikách vyskytuje. Vězení například bylo uděleno za svatokrádež, což poukazuje na to, že soudci, i přes prolnutí náboženství a právního řádu, tomuto deliktu nepřikládali vyššího významu. Za propuštění zločince z vězení či za neúmyslný požár byla udělena očista přísahou. Ta byla dále udělena ve spojení s pokutou za propuštění zločince z vězení.

2.7.3 Zhodnocení

Záznamy smolných knih Velké Bíteše poskytují rozsáhlý soubor zápisů, ze kterého je možné si vytvořit poměrně přesnou představu o dobové kriminalitě.

Nejvýrazněji se projevuje delikvence majetková, za kterou se ve statistikách, v těsném závěsu nachází trestné činy proti životu a zdraví. Ani ostatní kategorie však nejsou zastoupeny malým počtem spáchaných deliktů, což je patrné zejména u čarodějnictví a sexuální oblasti delikvence.

Kriminalita skupin výrazně převažuje nad kriminalitou jednotlivců téměř ve všech oblastech. Výjimkou je pouze sexuální delikvence, kde soudy trestaly ve větší míře jednotlivce.

Přestože trestná činnost žen představuje pouze necelou čtvrtinu ze všech trestných činů, které byly do záznamů smolné knihy zaneseny, je poměrně rozsáhlá a zasahuje do všech kategorií, které se v Bíteši, respektive v jejích záznamech, vyskytly. Není však zastoupena rovnoměrně. Zatímco muži páchali hlavně delikty majetkové, ženy byly souzeny hlavně za čarodějnictví. Delikty proti životu a zdraví byly páhány oběma pohlavími v hojně míře, přesto mužská kriminalita v této oblasti převažuje.

Tresty udílené bítešskými soudci jsou různorodé, většinou však smrtící. Přesnost tohoto výroku je však silně narušena velkým počtem záznamů které nebylo možné identifikovat a záznamů, kde písaři ledabyly poznamenali pouze to, že bude pachatel usmrcen, nikoli způsob spáchání.

3 Statistická část

3.1 Porovnání kriminality regionů

Předcházející kapitoly se zabývaly rozbořem regionální trestné činnosti a poskytly pohled na místní kriminalitu tak, jak byla do smolných knih zaznamenána. Z hlediska porovnání regionů jednotlivých měst by aplikování stejné metody, nepochybně představovalo problém, neboť se v jednotlivých knihách dochoval různý počet záznamů, čímž by automaticky některé z měst vyšlo z porovnání, jako téměř prosté delikvence, zatímco jiné by bylo plné kriminálních žvlů.

Řešením tohoto problému bylo užití procentuálního zastoupení trestných činů, s celkovým počtem záznamů pro dané město jako hodnotou maxima. Toto řešení sice neposkytne odpověď na otázku, kde byla kriminalita výraznější ve smyslu celkového počtu provedení, ale poskytne daleko přesnější náhled na to, v jakém poměru byla kriminalita páchána v porovnání regionů mezi sebou. Navíc, kolik trestných činů se pod procenty skrývá, lze snadno dovodit pohledem na detailní rozbor statistik jednotlivých měst v odpovídajících kapitolách.

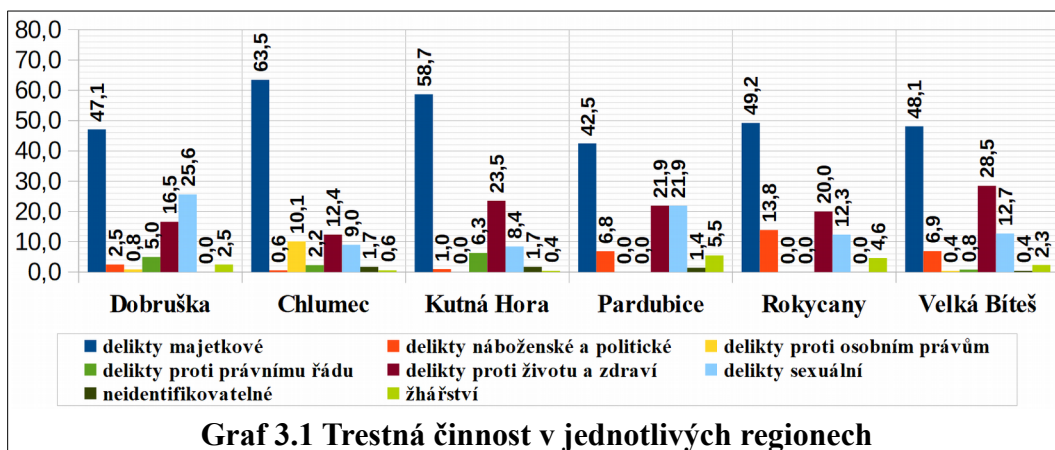
V této práci je zkoumána trestná činnost šesti měst. Čtyři města, zleva v *grafu 3.1* na následující straně, spolu téměř sousedí a jejich porovnání je zajímavé zejména z toho důvodu, že zodpoví otázku, zda každé město přistupovalo k trestné činnosti individuálně. Ve spojení s dalšími dvěma městy v grafu pak dohromady zodpoví otázku, zda se kriminalita lišila nejen město od města, ale i napříč královstvím.

3.1.1 Porovnání trestné činnosti

Při pohledu na *graf 3.1* je patrné, že se trestná činnost v jednotlivých městech liší, přesto jsou ale některé prvky grafu podobné. To je zřejmé zejména u majetkové delikvence, která převažuje ve všech městech nad ostatní trestnou činností, nelze však říci, že by byla identická. V Chlumci nad Cidlinou představuje majetková kriminalita 63,5 %, tedy dvě třetiny ze všech spáchaných trestných činů, zatímco například v Pardubicích, městě sousedícím, je to pouhých 42,5 %. Naopak v Dobrušce, Rokycanech a Velké Bíteši se podíl majetkové delikvence liší o 2 %.

Podobným úkazem jsou delikty proti životu a zdraví. V Kutné Hoře, Pardubicích a Rokycanech tvoří podíl od 20 % do 23,5 %, což jsou hodnoty dosti

podobné. V ostatních městech tyto hodnoty kolísají, například v Dobrušce je to 16,5 %, v Chlumu nad Cidlinou dokonce pouhých 12,4 %, Velká Bíteš naopak má podíl 28,5 %, což je výrazně více než v ostatních městech. Další kategorii, která se vyskytla v hojné míře ve všech městech, představují delikty sexuální. Ani zde však nejsou podíly v jednotlivých městech vyrovnané. Nejvíce sexuálních deliktů se vyskytuje v regionu Dobrušky, kde tvoří více než čtvrtinu, 25,6 %. Naopak v Chlumu nad Cidlinou tvoří pouhých 9 %.

Graf 3.1 Trestná činnost v jednotlivých regionech

Delikty náboženské a politické se také vyskytují ve všech městech, jejich podíly jsou však malé. Nejvíce byly páčány v Rokycanech, kde tvoří 13,8 %, v Pardubicích a Velké Bíteši necelých 7 % a ve zbylých městech dokonce pod 3 %. Žhářství je také páčáno ve všech městech, jeho podíl však v žádném z nich nepřekračuje 5,5 %, přičemž nejméně je zastoupeno v Kutné Hoře, kde tvoří mizivých 0,4 %.

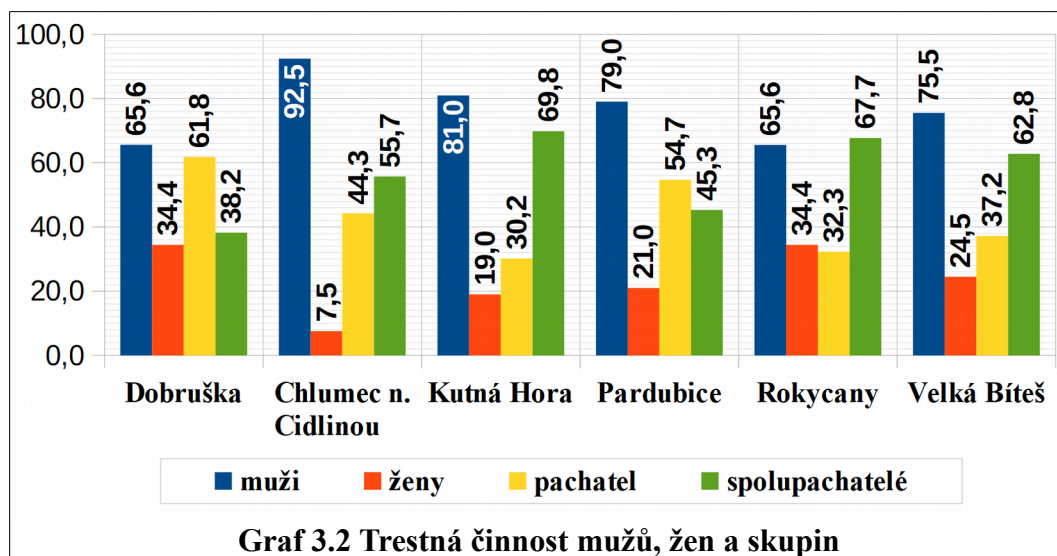
Trestná činnost, spadající do zbylých kategorií se vyskytla jen v některých z měst. Delikty proti osobním právům tvoří celých 10,1 % trestné činnosti v Kutné Hoře, dále se vyskytly v Dobrušce a Velké Bíteši, s již o poznání menším zastoupením v počtu 0,8 % a 0,4 %.

Poslední kategorií jsou delikty proti právnímu řádu. Ty mají největší podíl v záznamech Kutné Hory s 6,3 %, v těsném závěsu s Dobruškou, kde tvoří 5 % delikvence. Dále se tyto delikty vyskytly v Chlumu nad Cidlinou a Velké Bíteši, ale v podstatně menším měřítku.

3.1.2 Porovnání trestné činnosti mužů, žen a skupin

Trestná činnost mužů silně dominuje ve všech městech, nelze však tvrdit, že by se ženy trestné činnosti vůbec neúčastnily. Nejvíce zločinů spáchaných ženami se nachází v záznamech smolné knihy z Dobrušky a Rokycan, podíly jsou

v obou městech stejné – 65,6 % mužské kriminality a 34,4 % ženské kriminality. Dále ženy páchaly poměrně hojně trestnou činností ve Velké Bíteši, kde ženy tvoří 24,5 % souzených pachatelů. V Pardubicích je to 21 % a v Kutné Hoře 19 %. Nejmenší podíl ženské kriminality připadá na Chlumeck nad Cidlinou, kde ženská delikvence tvoří pouhých 7,5 %, zatímco mužská zbylých 92,5 %.

Kriminalita skupin převažuje hned ve čtyřech městech – jsou jimi Chlumeck nad Cidlinou, Kutná Hora, Rokycany a Velká Bíteš. Poměr účasti na trestných činech je však u všech měst jiný. Chlumeck nad Cidlinou je oproti ostatním městům vcelku vyrovnaný – skupinová kriminalita tvoří 55,7 % a kriminalita jednotlivců 44,3 %. Naopak v Kutné Hoře je rozdíl největší – skupinová kriminalita zde zastává 69,8 %, zatímco delikty jedinců pouze 30,2 %.

Nejmenší rozdíl mezi trestnou činností jedinců a skupin je v Pardubicích, převažuje zde delikvence jedinců, ale jen s mírným náskokem: tvoří 54,7 %, zatímco delikvence skupinová 45,3 %. Naopak velký náskok má trestná činnost jednotlivců v Dobrušce. Zde tvoří podíl jednotlivců 61,1 %, zatímco skupin pouhých 38,2 %.

3.1.3 Porovnání trestů

Soudci se s trestnou činností vypořádávali v každém městě odlišně. V některých městech bylo užito méně variant trestů, v některých naopak široká škála. Rozličná byla i přísnost trestání. *Tabulka 2* (viz přílohy) obsahuje přehled všech trestů, které byly v záznamech zkoumaných smolných knih uvedeny, a zde, v textu jsou níže porovnány podíly v procentech, vytvořené na základě hodnot z tabulky, zvláště pro každé město.

Nejužší soubor udílených trestů mají Rokycany. Je jich pouze 11. Ve 20,8 % udíleli soudci trest stětí, v 18,9 % trest oběšení. Jak již bylo uvedeno v odpovídající kapitole, na vysokém podílu stětí se podílí i milost, která byla pachatelům ve 20,8 % udělena. Další často užívaný trest bylo vyhnanství, podílející se 11,3 %, a propuštění se 7,5 %. Nesmrtící tresty tvoří 20,8 %.

O jeden druh trestů více udíleli soudci v Pardubicích. Přesnost statistik výrazně ovlivňují neidentifikovatelné tresty, tvořící 24 % záznamů. Největší podíl z rozpoznávaných trestů tvoří oběšení, podílí se 16 %. Ostatní trestné činy se podílí vcelku rovnoměrně v rozmezí od 4 % do 8 %. Nesmrtící tresty představují 18 %.

Třetí v pořadí je město Dobruška, které ve svých záznamech aplikuje 18 různých trestů, přesto podíly většiny z nich nepřesahují ani 1 %. Nejčastěji byly udíleny nesmrtící tresty, jejichž podíl činí 79,4 %, což je ze všech měst nejvíce. Ze zbylé pětiny tvoří největší část stětí a oběšení, dohromady 12,9 %.

Dalším v pořadí je Kutná Hora. Její záznamy obsahují 19 různých trestů. 30,1 % tvoří oběšení, následované vyhnanstvím, které činí 22,4 %, a vpletením do kola s 14,5 %. Nesmrtící tresty činí 35,4 %.

Pátým je Chlumeck nad Cidlinou, který dle záznamů, aplikoval 20 různých trestů. Ze smrtících trestů bylo ve 23,3 % uděleno stětí a ve 13,6 % oběšení. Z nesmrtících ve 22,3 % vyhnanství a v 7,8 % propuštění. Z ostatních trestů dále statisticky vystupuje vpletení do kola, užití v 5,8 % případů, a upálení ve 4,9 %. Ostatní tresty jsou zastoupeny 1 % až 2,9 %. Podíl nesmrtících trestů činí 43,7 %.

Soudci Velké Bíteše aplikují nejširší škálu trestů, je jich celkem 22. Jak bylo v kapitole, zabývající se Velkou Bíteší, zmíněno, písaři často nekonkretizovali způsob exekuce, takže trest „smrti“ tvoří celých 35,3 %. Ostatní tresty jsou zastoupeny méně, což je částečně dáno i 12,8 % neidentifikovatelných činů. Stětí činí 14,1 %, vpletení do kola 7,1 %, ostatní tresty pod 4,5 %. Celkový podíl nesmrtících trestů činí pouhých 11,5 %, což je nejméně ze všech měst.

Závěr

Cílem této práce bylo zhodnotit trestnou činnost v zemích Koruny české v průběhu 16. a 17. století dle záznamů vepsaných do smolných knih, dále zjistit, jak jednotlivá města k trestné činnosti přistupovala a zda se tento přístup mezi nimi lišil, a také rozebrat kriminalitu mužů a žen a kriminalitu skupin. Za tímto účelem byla práce rozdělena do tří částí, z nichž každá přispěla svým dílem k dosažení cíle.

Obecná část práce byla zaměřena na historický vývoj měst, potažmo městského stavu, který měl zásadní vliv na uspořádání mocenské hierarchie, a tím pádem i městských pravomocí, do kterých hrdelní soudnictví bezpochyby patřilo. Vytvořit suché statistiky by sice bylo možné i bez tohoto nástinu vývoje, ale znemožnilo by to hlubší pochopení komplexních vztahů mezi králem, šlechtou a městy, jež v případě městského hrdelního soudnictví hrály klíčovou roli, jak se také během výzkumu prokázalo. Dále bylo zkráceně v obecné části popsáno městské hrdelní soudnictví jako takové, neboť bylo ústředním tématem této práce, a o některých jeho součástech bylo pojednáváno ve spojitosti s výzkumem v prakticky zaměřených kapitolách. Stejně jako nástin vývoje, toto posloužilo ke zvýšení srozumitelnosti a komplexnímu zachycení zkoumané problematiky, neboť výše zmíněným popsáním součástí by bez tohoto úvodu mohl chybět kontext. Poslední podkapitola obecné části pojednává krátce o smolných knihách.

Druhá, praktická, část této práce, byla zaměřena na výzkum samotný a na jeho výsledky. Dle zadání měla tato část obsahovat jednu hlavní kapitolu, ale vzhledem ke komplexnosti získaných údajů bylo přehlednější ji rozdělit na menší segmenty. První kapitola praktické části byla věnována metodice výzkumu, neboť v průběhu zkoumání vyšlo najevo, že bude nutné nad rámec již existujících klasifikací vytvořit novou, ucelenější, jelikož žádná z těch dosavadních, které byly zaměřeny na trestnou činnost daného údobí, zjištěným údajům neodpovídala. V této kapitole byla popsána i literatura, která posloužila jako základ pro tvorbu nové klasifikace, a také argumentace, popisující nezbytnost jejího vzniku. Dalších šest kapitol druhé části bylo věnováno smolným knihám – každá kapitola jedné. V podkapitolách byly pak rozebrány faktické informace o smolných knihách a hlavně zjištěné údaje, které byly pro přehlednost rozčleněny do dalších podkapitol, z nichž první byla věnována zjištěným obecným údajům trestné

činnosti, zatímco další dvě pak byly zaměřeny na kriminalitu jedinců a skupin a kriminalitu mužů a žen. Dále pak tyto podkapitoly obsahují rozbor trestních sazeb, specifických pro danou oblast, a také zhodnocení nalezených zjištění. Jelikož jádrem této práce bylo velké množství číselných údajů, byly pro vyšší přehlednost v textu užity grafy. Tyto grafy měly dvě funkce. První z nich měla usnadnit orientaci v hodnotách a zpřehlednit je, druhou funkcí pak bylo zastupování většího počtu tabulek, které by bylo nutné v přílohách popisovat a které by byly pro množství dat značně nepřehledné.

Třetí, statistická část této práce vycházela ze zjištěných údajů popsanych v části druhé. Tyto údaje byly porovnány mezi sebou za účelem zhodnocení trestné činnosti v jednotlivých regionech. Překážkou ale byl odlišný počet záznamů ve smolných knihách. Z tohoto důvodu byly hodnoty, získané v části druhé, převedeny na procenta a posléze ve třech podkapitolách porovnány.

Bylo zjištěno, že dobová trestná činnost byla skutečně rozmanitá. Pokrývala širokou škálu delikvence od téměř neškodných činů až po masové vraždy. Zároveň bylo zjištěno, že byla, nezávisle na vzájemné vzdálenosti regionů, různorodá: jak sousedící města, tak města vzdálená přes celé království, vykazovala společné i rozdílné znaky se všemi ostatními, ale pokaždé v jiné kategorii deliktů, z čehož vyplynulo, že dobovou trestnou činností nelze generalizovat a zjištěné údaje jednoho místa nemusí odpovídat druhému, i kdyby se místa nacházela v sousedství. Dále bylo zjištěno, že silně převažovala kriminalita skupin, přesto v některých oblastech byla výraznější kriminalita jedinců. Zároveň z výzkumu vyplynulo, že delikty daleko častěji páchali muži než ženy, což stvrdilo domněnku, že dobová společnost pohlížela na ženu i muže odlišně, neboť údel ženy a muže byl odlišný a společnost tyto role respektovala. Neméně podstatné zjištění vyplynulo z výzkumu ohledně souzení delikvence – ani zde se nepotvrdila jakákoli podobnost mezi jednotlivými městy, která by poukazovala na oblastně sjednocený vzorec smýšlení. Některá města byla velmi mírná a usmrcující rozsudky vydávala velmi zřídka, zatímco další nechala provést exekuci u drtivé většiny trestných činů. Ze stejných statistik vyplynulo zjištění, že dobové prameny práva, ačkoli byly často zmiňovány v rozsudcích, byly zřídka považovány za pevně dané a soudci v absolutní většině aplikovali vlastní uvážení až s překvapující volností. Z toho dále vyplynulo, že dobová spravedlnost v podstatě znamenala pouze to, že pachatel bude souzen, nikoli že bude souzen

spravedlivě dle provinění, neboť někteří pachatelé, ač spáchali vraždu, téměř potrestáni nebyli, a jiní i za pouhou krádež byli odsouzeni k smrti přísnějším trestem oběšení, to vše v rámci jednoho města. Z výzkumu také vyplynulo, že smolné knihy jsou sice výborným zdrojem poznání, avšak o jejich přesnosti lze polemizovat. Krevní písaři v mnoha případech záznamy znehodnotili svojí ledabyle odvedenou prací a záznamy zestručnili nad míru jejich následné použitelnosti.

V rámci zkoumaných skutečností vyplynuly i dva mýty bořící, fakty. Tím prvním byl fakt, že čarodějnictví, jak je často v literatuře popisováno, nebylo výhradní doménou žen, neboť v jednom ze zkoumaných měst výrazně převažovalo čarování mužů a ve většině ostatních se přinejmenším vyskytlo. Druhým faktem byl rozdíl od běžného smýšlení o nízké civilizovanosti a brutalitě doby. Je nesporné, že období raného novověku, v porovnání se současností, bylo značně násilné, přesto však většina obyvatel žila poklidně a dodržovala zákon, který se tolik nelišil od jeho moderního pojetí. Cíle práce se tedy podařilo splnit.

Tuto diplomovou práci by bylo možné v budoucnu rozšířit a její výzkum rovněž výrazně zpřesnit využitím dalších zdrojů nad rámec smolných knih, které městské archivy v některých případech obsahují.

Rukopisy dobových písařů jsou sice často krasopisné, ale nezkušenému oku jejich čtení znesnadňuje postup bádání. Další práci však mohou usnadnit již redakčně zpracované dokumenty.

Cizojazyčné resumé

The aim of this thesis is to analyze a criminal activity in the lands of the Bohemian Crown, based on preserved historical records, in the time period from the sixteenth to the seventeenth century, further determine the attitude toward criminality of chosen towns, to which historical records belong and analyze the criminality of men and women and also criminality of groups.

The first, part of this thesis was focused on description of the arrangement of the power and a criminal justice. This part is necessary for deeper comprehension of relationship between towns and the nobility.

The second part was dedicated to the research and gathered data, described separately for every town, while the last part contains statistical analysis and comparison of said towns based on the data from the second part.

The research revealed, that contemporary criminal activity was very diverse and covered wide range of crimes. Concurrently was discovered, that independently of the distance between regions, the criminality showed similar characteristics with some towns, but not with all of them. This led to conclusion, that it is not possible to generalize the criminality and findings of one region doesn't necessarily have to correspond to others. Similar result shows analysis of group criminality. Further data shows, that men committed crime much more often than women and also that every town had different approach to dealing with crime. Two myths were busted through research. Witchcraft wasn't caused just by women, but also often by men and contemporary society wasn't so brutal as literature portrays.

The analysis was made more difficult by sloppy approach of a registrar, who often devalued the content of records. It would be possible to extend this thesis and also make the research more accurate, by adding additional sources beyond said criminal records.

Seznam pramenů a literatury

Prameny:

- BÍČÍK, Zdeněk, ed. *Knihy smolné*. Hradec Králové: Kruh, 1969.
- BISINGEROVÁ, Marie a Zdeněk BISINGER. *Kutnohorský manuál práva útrpného: (Smolná kniha) : 1521-1571*. Kutná Hora: Okresní archiv v Kutné Hoře, 1987. *Práce z okresního archivu v Kutné Hoře*.
- FRANCEK, Jindřich. *Smolná kniha města Chlumce nad Cidlinou (1562-1671) a jeho hrdební soudnictví v letech 1542-1671*. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích ve spolupráci s Historickým ústavem Akademie věd ČR v Praze a Fakultou filozofickou Univerzity Pardubice, 2014. *Východočeský sborník historický*. ISBN 978-80-87151-32-7.
- *Knihy černá nebo smolná královského svobodného města Rokycan z let 1573-1630 s přílohou pozdějších čarodějnických procesů*. 2. vyd. Rokycany: Státní okresní archiv, 1994. *Ad fontes*.
- LÁNY, Emil Pavel. *Knihy Smolné založené léta 1588*. Liberec, 1947. *Obrazy ze staročeského soudnictví*.
- ŠTARHA, Ivan a Antonín VERBÍK, ed. *Smolná kniha velkobítešská: 1556-1636*. Brno: Blok, 1973. *Ad fontes*.
- VERBÍK, Antonín, Ivan ŠTARHA a Edmund KNEŠL, ed. *Černá kniha města Velké Bíteše*. Brno: Blok, 1979.

Literatura:

- ADAMOVÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-000-2.
- *Blahověst: katolický týdeník pro Čechy, Morawany, Slowáky a Slezany*. V Praze: Wáclaw Štulc, 1895, 22(12).
- BRIKČÍ Z LICKA, Matěj, JIREČEK, Hermenegild a Josef JIREČEK, ed. *M. Brikcího z Licka Práva městská*. Praha: Nákladem Právnické jednoty, 1880.
- BŮŽEK, Václav a Pavel KRÁL, ed. *Člověk českého raného novověku*. Praha: Argo, 2007. *Každodenní život*. ISBN 978-80-7203-694-3.

- ČECHURA, Jaroslav. Kriminalita a každodennost v raném novověku: jižní Čechy 1650-1770. Praha: Argo, 2008. Každodenní život. ISBN 978-80-257-0049-5.
- DÜLMEN, Richard van. Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století). Praha: Argo, 2006. Každodenní život, sv. 3. ISBN 80-720-3813-3.
- FRANCEK, Jindřich a Tomáš ŠIMEK. Hrdelní soudnictví českých zemí. Zámorsk: Státní oblastní archiv, 1995.
- FRANCEK, Jindřich. Chlumecké hrdelní příběhy. Praha: Paseka, 1993. ISBN 80-851-9209-8.
- FRANCEK, Jindřich. Katovské řemeslo v českých zemích. Hradec Králové: Muzeum východních Čech v Hradci Králové, 2007. ISBN 978-808-5031-701.
- FRANCEK, Jindřich. Velké dějiny zemí Koruny české. Praha: Paseka, 2011. ISBN 978-80-7432-000-2.
- GRIGULEVIČ, Iosif Romual'dovič. Dějiny inkvizice: (13.-20. století). 2. přeprac. vyd. Praha: Svoboda, 1982.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost: od počátků státu po současnost. [2. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-807-1069-065.
- JIREČEK, Hermenegild. Codex juris bohemicus. Pragae, 1882.
- JIREČEK, Hermenegild. Obnovené právo a zřízení Zemské dědického království Českého: Verneuerte Landes-Ordnung des Erb-Königreichs Böhmen : 1627. Praha: F. Tempský, 1888.
- MALÝ, Karel. Práva městská Království českého: edice s komentářem. V Praze: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2117-3.
- MALÝ, Karel. Trestní právo v Čechách v 15.–16. století. Praha: Universita Karlova, 1979.
- MALÝ, Karel. Tři studie o trestním právu v českých zemích v 17. a v první polovině 18. století. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3269-8.
- OBERPFALCER, František. Vyznání na mučidlech: texty ze starých knih černých, jinak smolných. Praha: F. Borový, 1937. Stezky.

- PROFOUS, Antonín, Vladimír ŠMILAUER a Jan SVOBODA. Místní jména v Čechách: jejich vznik, pův. význam a změny. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960.
- SCHMITT, Jean-Claude. Revenanti: živí a mrtví ve středověké společnosti. Praha: Argo, 2002. Každodenní život. ISBN 80-720-3455-3.
- SOKOL, Petr a Jan HAJŠMAN. Po stopách plzeňské spravedlnosti: historie a topografie hrdelního soudnictví. V Domažlicích: Nakladatelství Českého lesa, 2010. ISBN 978-808-7316-146.
- ŠINDELÁŘ, Vladimír. Cesta na popraviště: příběhy z českých zemí. V Praze: XYZ, 2012. ISBN 978-807-3886-981.
- TARCALOVÁ, Ludmila. Magie a náboženství: [sborník příspěvků z konference karpatologické komise pro lidové obyčeje MKKK konané na Velehradě v roce 1997]. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 1997. Studie (Slovácké muzeum). ISBN 80-901-9138-X.
- VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. České právní dějiny. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8.

Přílohy

Tabulka 1: Klasifikace trestných činů

trestný čin	Malý	Koldín
delikty majetkové		
dluhy	D	C
hon dobytka na cizí pozemek		B
krádež	D	A
loupež	D	E
padělání	D	E
podvod	D	E
přechovávání kradeného zboží	D	D
pytláctví	D	
svatokrádež	D	E
delikty náboženské a politické		
čáry (neškodné)	A	E
čáry (žhářství)	x	x
čáry (týrání zvířat)	x	E
čáry (travičství)	x	E
kacířství	A	D
rouhání	A	C
delikty proti osobním právům		
výhrůžka		D
pomluva	B	F
žhářství		
neúmyslný požár	D	F
vypálení městečka	x	x
žhářství	D	E

Klasifikace Pavla Kristiána z Koldína

- A – krádež a zlodějství
- B – o úmyslných škodách a neúmyslném ublížení druhým
- C – přestupky proti řádu a právu
- D – různé přestupky a zavinění
- E – výtržnosti
- F – žhářství
- G – upraveno mimo trestněprávní oblast

x – trestné činy označené „x“ jsou autorem zahrnuty v jiném činu v kategorii

trestný čin	Malý	Koldín
delikty proti právnímu řádu		
držení ručnice	C	
hra o peníze	B	
křivé svědectví		G
návrat po vyhnanství		D
neřády		C
propuštění zločince		D
zbíhání poddaných	neupraveno	
zatajení zločinu		D
zavinění útěku vězňů		D
delikty proti životu a zdraví		
hanobení ostatků		E
sebevražda		E
ublížení na zdraví	E	B
vražda	E	E
vražda dítěte	E	E
vražda těhotné ženy	x	x
zabití	E	E
delikty sexuální		
bigamie	B	x
cizoložství	B	C
incest	B	C
prostituce	B	
smilstvo	B	C
sodomie	B	x
znásilnění	B	C

Klasifikace K. Malého:

- A – proti ideologie
- B – proti osobní práva
- C – proti právnímu řádu
- D – proti vlastnictví
- E – proti životu a zdraví

Tabulka 2: přehled udělených trestů ve smolných knihách

	Dobruška	Chlumeč n. Cidlinou	Kutná hora	Pardubice	Rokycany	Velká Bíteš
cejchování	5	0	1	0	0	1
čtvrcení	0	1	2	0	1	1
milost	61	3	11	3	11	1
náhrada škody	1	0	0	0	0	0
nucené práce	0	2	0	0	0	1
oběšení	9	14	129	4	10	6
očista přísahou	0	0	0	0	0	3
pokání	1	0	0	0	0	1
pokuta	1	3	0	0	0	2
polámání	0	0	0	0	0	4
povinnost léčit koně	1	0	0	0	0	0
pranířování	5	1	16	0	1	2
probodnutí kůlem	4	0	8	3	0	0
propuštění	18	8	1	0	4	0
smrt	0	2	3	3	0	55
smýkání	1	2	16	0	0	3
stětí	13	24	26	8	11	22
upálení	2	5	16	3	2	7
useknutí pravé ruky	0	2	0	0	0	0
štípání kleštěmi	1	2	11	0	0	2
utopení	0	0	0	2	0	4
vězení	0	1	3	4	0	1
vpletení do kola	0	6	62	3	2	11
vymrskání	1	1	1	0	0	1
vyhnanství	40	23	96	2	6	3
vystavení parohů	0	1	0	0	0	0
vytažení jazyka týlem	0	0	1	0	0	0
zahrabání	5	1	13	3	2	5
neidentifikovatelné	1	1	13	12	3	20